

10170

10171

10172

10173

10174

891.99

p-65

891.99

W

Մ. ՀՈՒՆԿ

Ք. 1727

ՆՕՆՕ ԵՒ ՏՕՏՕ

Կ. ՊՈԼԻՍ

1920

Տպագրութիւն

Կ. ՔԵՇԻՇԵԱՆ ՈՐԴԻ

10174

ՆՕՆՕ ԵՒ ՏՕՏՕ

Ա.

Երբ մարդ յառաջացեալ տարիքի մէջ
գտնուի՝ ասորժ կ'զգայ ստէպ անդրադառ-
նալով իւր երիտասարդական շրջանին, մա-
նաւանդ եթէ հաճոյալից կերպիւ բոլորած է
դայն:

Չեմ գիտեր ուրիշներու՝ բայց ասիկա
յաճախ կը պատահի ինձ:

Մասնաւոր բերկրութեամբ մը կը վերա-
պրիմ այն երանաւէտ օրերը զորս, ասկից
30—35 տարիներ առաջ, անցուցած եմ ազ-
նիւ և պատուական ընկերակիցներու հետ.
այսպէս շուրջ տասն հատ մը կայինք — մե-
ծաւ մասամբ ազգակից — գրեթէ անբա-
ժան բարեկամներ. սոյն մտերմութիւններէ
ոմանք՝ միեւնոյն լիկէոնի նստարաններուն
վրայ իսկ ամրապնդուած, ոմանք ևս՝ աւելի
ուշ գործի ասպարէզի մէջ հաստատուած
էին. մեզմէ շատեր կ'ապրին դեռ, սակայն
կենաց պահանջմունք բնականաբար մեզմէ
իւրաքանչիւրը մէկ մէկ կողմ քշած տարած
և իրարմէ անջատած են. բայց եթէ դիտ-
մամբ կամ պատահաբար իրարու հանդի-

1863
47

պինք՝ որքան մեծ կը լինի մեր հրճուանքը • գողցես հին ժամանակուան երիտասարդական աւիւնը կը պորթկայ յանկարծ մեր մէջ, մեր կուրծքերը կ'ուռնին, նոր արիւն մը չըջան կ'ընէ մեր երակներուն մէջ, անճառելի ուրախութեամբ մը կը համակուինք :

Զանազան թաղերու մէջ ընակելով՝ մեզ ժամադրաւայր ընտրած էինք Եանիի Գարեջրատունն ի Բէրա • աւելորդ է ըսել՝ այդ թուականներուն թօգաթլեանի Սըչանիսը գոյութիւն ունենալէ շատ ու շատ հեռի էր տակաւին :

Մեր խօլ տարիքին յատուկ բարեմասնութեանց առաւելագոյնն և թերութեանց նուազագոյնն ունէինք • ի Բէրա զբօսցող կարգ մը երիտասարդաց նման՝ պէսպէս մուրթեանց անձնատուր չէինք • միայն թէ մեզմէ իւրաքանչիւրն իւր տուլինէն (dulcinée) ունէր, ինչ որ ներելի էր անշուշտ մեր կրակուրոց հասակին :

Զափաւոր կերութումներ, բացօդեայ պտոյտներ, գնդամուղի խաղ, յաճախում թատրոններու՝ որոնց հոլարաններուն (foyer) ցանկորդներէն էինք՝ գուսանուհեաց հետ դարպասելու հետամուտ, սրամիտ խօսակցութիւններ, աւաթիկ ասոնք կը կազմէին սովորաբար մեր գլխաւոր ժամանցները :

Մեր շարքին մէջ Բոլոնիական սերունդէ վառվռուն երիտասարդ մը կը գտնուէր Բապինովսքի անուն, որ յոյժ համակրելի էր

ամէնքիս • կարեւոր պաշտօն մ'ունէր Միջազգային Թղթատան մէջ՝ որ յայնժամ կալաթա, Միլլէթ խանի մէջ հաստատուած էր • ընտիր խօսակցող մ'էր և շահեկան նիւթեր կ'ունենար միշտ պատմելու մեզ :

1886ի ամռան՝ եռամսեայ արձակուրդ մը ստացած և դիւրակեցիկ լինելով, մեր տոյն բարեկամն որոշեց դէպի Եւրոպա իւր առաջին այցելութիւնը կատարել՝ զանազան երկիրներ տեսնելու առաջադրութեամբ :

Այսպէս, երեք երկար ամիսներ իւր բաղձալի տեսակցութենէն զուրկ մնացինք՝ որոնց միջոցին սակայն իւր սիրուն նամակները կը հաղորդէին մեզ իւր ուղեւորութեան տպաւորութիւններն՝ այնքան յանկուցիչ ոճով ի գիր առնուած :

Վերջապէս իւր վերադարձի օրը հասաւ • ուրախագին գացինք դիմաւորել զինք ի շոգենաւ բարի գալուստ մաղթելու համար եւ մէկ քանի օր վերջ, ի պատիւ իրեն, խրախճանութիւն մը սարքեցինք :

Հարկ չկայ ըսել՝ այդ օրը բոլորովին կախուեցանք իւր շուրթերէն :

Մէկէ միւսը ցատքելով՝ զանազան հետաքրքրաշարժ նիւթերու վրայ խօսեցաւ • բայց երբ սուրճի վրայէ մարսողականնիս առնել կը պատրաստուէինք՝ մասնաւորապէս ամփոփուեցաւ և իւր ուղեւորութեան մէկ իրական յարադէպը պատմեց, որ խօրին տպաւորութիւն մը թողուցմեր ամէնքին վրայ :

Անկից ի վեր շուրջ երեսուն և հինգ տարիներ սահած են՝ բայց կը սիրեմ յուսալ թէ դուք ևս շահեկան գտնէք այդ պատմութիւնը, զոր այսօր ի գիր կ'առնեմ ձեզ համար:

Բ.

Բապինովսքի այսպէս խօսիլ սկսաւ:

— Ազնիւ բարեկամքս, իբրեւ համով պատառ՝ ամենէն վերջի պահեցի ձեզ պատմել ուղեւորութեանս մէկ յոյժ հետաքրքրական դրուագը. պէտք է կանխաւ ըսեմ թէ անոր մասին բառ մ'իսկ չզետեղեցի ուղղած նամակներուս մէջ՝ զայն այս օրուան վերապահելու հաստատ մտադրութեամբ:

Զարմանալին այն է որ, սոյն իրական պատմութիւնը սկսելու համար, մէկ ու կէս տարի ետ երթալու հարկադրուած եմ:

Թղթատան մէջ իմ պաշտօնիս մէկ պարտականութիւնը կը կազմէ հսկողութեանս ներքեւ կատարել տալ հասած նամակածրարներու բացումն և ուղարկելի նամակածրարներու պատրաստութիւնը:

Արդ, ասկից շուրջ մէկ ու կէս տարի առաջ օր մը՝ ծրարի մը բացումին՝ ուշադրութիւնս գրաւեց նամակ մը, որ հետեւեալ ծածկանուն հասցէն կը կրէր.

NONO N°. 2

Poste restante

Galata

ՆՅՆՈ ք. 2

Մնացական ի քղրասուն

կալարա

Վերջին ծայր խնամով փակուած, կարի մաքուր և բաւական ծանրակի նամակ մ'էր. սոյն հասցէն մարդարտաշար փոքրիկ գրերով գրուած էր, առնական գիր մը սակայն. Պէօյիւքտէրէի թղթատան դրոշմը կը կրէր:

Բնականաբար իսպառ մոռցած պիտի լինէի սոյն պատահարն, եթէ երկու օր վերջ՝ մինչ ուղարկելի ծրար մը պատրաստել կուտայի՝ ուրիշ նամակ մ'ալ ուշադրութիւնս չգրաւէր. անի ալ ծածկանուն հասցէ մը կը կրէր, որ հետեւեալն էր.

DODO N°. 2

Poste restante

Buyukdéré

ՏՕՏՈ ք. 2

Մնացական ի քղրասուն

Պէօյիւքտէրէ

Նոյնքան ծանրաքոյն, նոյնքան մաքուր և նոյնքան խնամով փակուած նամակ մ'էր ասիկա. կնոջական յոյժ վարժ գրով մը գրուած էր հասցէն. անուշաբոյր էր սոյն նամակը:

Կասկած չկար. առաջնոյն պատասխանն էր ասիկա. սիրային թղթակցութիւն մ'էր որ սկսած էր հաստատուիլ:

Չեմ գիտեր ինչու սոյն երկու նամակներն ինձ երազել տուին. չչփոթուելու համար ընտրուած ծածկանուններն այնքա՛ն սիրաւն և արտասովոր էին որ երեւակայութիւնս զիս կը մղէր ենթադրելու թէ այդ սիրահարք ևս սովորական սիրահարներ չէին, թէ նոյնպէս սովորական չէր իրենց սէրը:

Վերին աստիճան հետաքրքրուած էի:

Վար իջայ և մտերմօրէն հարցուցի բաշխման ճիւղի պետին թէ երկու օր առաջ Նոսօ ք 2 ծածկանուն հասցէով նամակը քաշուած էր արդէն. այդ մասին գրեթէ ապահով էի. երկրորդ նամակն առաջնոյն պատասխանը լինելու էր:

— Նոյն օրն իսկ, պատասխանեց ինձ, և յոյժ նորատի ու հրաշագեղ տիկնոջ մը կողմանէ:

Այժմ անգուսպ փափաք մ'ունէի այդ կիներ տեսնելու. մէկ անգամով միայն սոյն թղթակցութիւնը վերջ չպիտի գտնէր հարկաւ:

Արդարեւ, հետեւեալ շաբաթ, ճիշդ միեւնոյն օրը հասաւ Նոնօյի ուղղեալ երկրորդ նամակը. դարձեալ նոյն ամրափակ պահարանը, նոյն մարդարտաշար գրերը, նոյն անթերի մաքրութիւնը:

Միշտ մտերմօրէն ինդրեցի վերոյիշեալ պետէն որ, երբ Նոնօ ներկայանար, ունէ պատրուակի ներքև սակաւ ինչ յապաղեցնէր նամակին յանձնումը՝ փութանակի ինձ լուր

հասցնելու համար. առանց իւր ուշադրութիւնը գրաւելու՝ հեռուէն անգամ մը տեսնել կ'ուզէի զինք:

Հաղիւ ժամ մը սահած էր՝ այդ լուրը հասաւ ինձ և փութացի վար իջնել:

Պաշտօնեան նամակն իրեն յանձնեց՝ ըսելով.

— Աւասիկ, տիկին, ձեր սպասած նամակը:

— Շատ շնորհապարտ եմ՝ ձեզ, պարո՛ն:

Սոյն խօսքերը ֆրանսերէն լեզուով փութանակուեցան:

Գեղգեղուն ձայն մ'ունէր. բայց չկրցի որոշակի տեսնել իւր դէմքն, որ սակայն յոյժ շնորհալի կ'երեւէր՝ վասնզի փափկանկատութեամբ պատուհանին դռնակէն բաւական հեռու կեցած էի:

Հապճեպով հեռացաւ, բայց դիտեցի որ թղթատան անդատտակէն դուրս չելաւ, այլ հոն անկիւն մը մեկուսացաւ և աննկարագրելի երանութեամբ մը փութաց պահարանը խզելու և նամակը կարդալու առաջին անգամ մը, ո՛ր գիտէ ի վերջոյ քանի անգամներ ևս կարդալու համար:

Չինք մօտէն տեսնելու համար՝ յետնակողմի դուռէն դուրս ելայ և, որպէս թէ բոլորովին անտարբեր, իւր քովէն անցայ:

Բնազդաբար ակնարկ մը նետեց ինձ. հաւանաբար իւր կացութեան մէջ տմենափոքր ինչ կասկած կ'ազդէր իրեն:

Այդ ակնարկը վեր ի վայր յուզեց զիս :

Հարկ չեմ տեսներ ձեզ դիտել տալու
ոտ բացարձակ ճշմարտութիւնը թէ բոլոր
այն պայմանադրական տարերք, զորս վի-
պառանք ի մի կը բերեն կատարեալ գեղեց-
կութիւն մը որակելու համար, իսկապէս ոչինչ
կը կաղմեն. ըստ իս բարեձև կնոջ մը՝ երկու-
բան միայն անդիմադրելի հրապոյր կ'ըն-
ծայեն. ձայնն ու աչքերը :

Մանաւանդ աչքերը :

Քիչ առաջ հինգ բառ արտասանած էր,
որք մեղեդիի մը նման հնչած էին ականջ-
ներուս, բայց ոչինչ էր այս տպաւորու-
թիւնն. իւր խաժ աչքերն այնպիսի թովիչ
հոսանքաւով մը օժտեալ էին որ անոնց հան-
դիպողը մինչև իւր հոգւոյն խորը կը ցն-
ցուէր. անհնարին է ինձ բացատրել ձեզ այդ
աչքերուն ի զորձ գրած ներգործութիւնը.
բազում կանայք գեղանի աչքեր կրնան ու-
նենալ, բայց վստահ եմ թէ կարելի չէ ամ-
բողջ աշխարհի մէջ գտնել տաան կին՝ որ
գեղեցիկ աչքերու հետ այդ արտակարգ հո-
սանաւան ունենան :

Նոնո կին մ'էր որ, եթէ ուզէր՝ Հարաչար
գործածել այդ դիւթական զօրութիւնն, ոչ
թէ մէկ, տաան, հարիւր, հազար մարդ, այլ
ամբողջ ժողովուրդ մը իրեն երկրպագու-
պիտի ընէր, իւր առաջէն գերի պիտի վա-
րէր :

Անշուշտ կղէկոպտաբա թագուհին ևս
նմանօրինակ աչքեր ունեցած լինելու էր :

Հաղիւ քառնամեայ, բարձրահասակ և
նրբամարմին էր. ոտքերն ու ձեռքերը կարի
քնքուշ էին. շքեղ և վայելուշ արդուզարդ
մը կը կրէր, բայց ո'չ պոռոտ բնաւին :

Դիմադիծերէն դատելով հայուհի մը լի-
նելու էր :

Կրկին ներս մտայ և թաքստոցէ մը զինք
դիտեցի :

Խորասուզուած էր իւր ընթերցման մէջ.
իւր ձեռաց մէջ բռնած էր փոքրագիր քա-
ռէջեայ թերթեր՝ որք շուրջ հինգ կամ վեց
հատ լինելու էին և, տրուած լինելով այն
ժամանակամիջոցը՝ զոր կը դնէր հակառակ
իւր շտապին իւրաքանչիւր էջ աւարտելու
համար, ականերև էր թէ չառ խիտ տողերով
և այն մանրադիտական և մարգարտանման
դրերով գրուած էր՝ որք պահարանին վրայ
ուշա գրաւած էին. ըստ երեւոյթի՝ եթէ տը-
պադրութեան յանձնուէին, հարիւր էջէ բաղ-
կացեալ հատորիկ մը պիտի կարենային կազ-
մել :

Իւր դէմքին վրայ յարատև ժպիտ մը
կը փայլէր. ո գիտէ ինչ ողորձ տողեր
էին որ իրեն ձօնուած էին :

Սոյն ընթերցումը կէս ժամ տևեց. ապա
դարձեալ թերթերը պահարանին մէջ դրաւ,
խնամով զետեղեց սոյն վերջինն իւր ձեռն-
պարկին մէջ և հեռացաւ մտացիւր, ոսկեղի-
նիկ երազներու անձնատուր :

Գ.

Այնուհետև ամէն շաբաթ, կանոնաւորապէս, քրոնոմէթրական ճշգրտութեամբ մը, Տօտօյի և Նօնօյի նամակները հասան և ուղարկուեցան. կարելի էր ինձ երդնուլ թէ անոնց ժամանումը զիս ևս նոյնքան կը շահագրգռէր որքան անոնց հասցէտէրերը:

Յաճախ կը տեսնէի զՆօնօ՝ երբ նամակը կ'ստանար, կամ զայն կը կարգար անդամ տակին մէջ մեկուսացեալ:

Սոյն անդուգտական կնոջմէն սիրովի՛ր երանութեանց երանութիւնը պիտի լինէր. յիմար լինելու էի սակայն այդպիսի դադափար մը գգուելու համար. ակներև էր թէ բացարձակապէս պարկեշտ կ'իմ մէր և իւր սիրտը մէկ անձի նուիրած էր, բայց բոլորանուէր և թէ իւր սէրն այն տարամերժող սէրերէն էր՝ յորտ պաշտեցեալ էակէն դուրս ամէն ոք, ամէն ինչ կը դադրի գոյութիւն ունենալէ:

Այսու ամենայնիւ երբէք խէթ կամ յաջադանք չէի զգար. ընդհակառակն իւր երեւումը բերկրութեամբ կը պարարէր հոգիս. քանի՛ շաբաթները կ'անցնէին՝ տակաւ կ'ստուգէի այն բոլոր թանկազին բարեմասնութիւններն, որոնցմով օժտեալ էր և որք լիութի պիտի բաւէին զինք պաշտելի արարած մ'ընծայելու համար, ի հաշիւ չդնելով իւր չքնաղագեղ աչքերուն հոսանումն որմէ, որպէս դիտել տուի քիչ առաջ, Արարիչն

խօս այնքան՝ փոքրաքանակ ունենալու է իւր արամադրութեան ներքեւ՝ քանի որ հազիւ կրնայ անկից մէկ քանիներու միայն շնորհել ամբողջ սերունդ մը կանանց միջև:

Մէկ քանի ամիսներ հազիւ բոլորած էին՝ զինք սրբազնացուցած, աստուածացուցած էի արդէն. իրեն հանդէպ սակայն խորին պաշտամունք մ'ունէի միայն, զերծ ամէն ճերլաքարչ կրքերէ. եթէ միակ փափաք մ'ունէի՝ այն ևս իւր բարեկամութեան, իւր մտերմութեան արժանանալն էր. ասիկա ալ ցնորք մ'էր սակայն:

Օր մը զինք կը դիտէի՝ երբ ստացած նամակը կը բանար. մեծաւ ապշութեամբ տեսայ որ պահարանէն երկէջեայ թերթ մը կը հանէր միայն, որու լոկ մէկ կողմը գրուած էր. առաջին անգամն էր որ այսքան հակիրճ գրութիւն մը կ'ստանար. վայրկեանի մը մէջ աւարտեց ընթերցումը. սաստիկ յուզուեցաւ. աչքերն արցունքներով լեցուեցան և գլխիկոր հեռացաւ:

Սիրտս գալարուեցաւ իւր յուսահատ կացութիւնը տեսնելով. այդ վիշտն իրեն ինայելու համար՝ կեանքս տարիներ, պիտի կրնամ ըսել ամբողջ կեանքս զոհելու պատրաստ պիտի լինէի:

Երկու օր վերջ առ Տօտօ նամակն ուղղուեցաւ սակայն:

Հետեւեալ շաբաթ պատասխան չհասաւ քնաւ:

Խղճում մ'էր արդեօք, ա'լ ինք ևս նամակի չէր ստաներ և չպիտի՞ դար գուցէ:

Ամէն պարագայի մէջ բաշխումի դրանք սենեակը դացի սպասելու. միշտ միեւնոյն ժամուն կը հասնէր:

Եւ արդարեւ եկաւ:

Բայց այս անգամ այն ճամնաչափով ուր արտաթիւնը չէր փայլեր իւր դիմաց վրայ, ո'չ ալ կը կրէր իւր սովորական վստահութիւնը՝ հաստատապէս նամակ ունենալու համար:

Վրդովեալ էր և վարանոտ:

— Պարո'ն, ըսաւ պաշտօնէին դողդաջուն ձայնով մը, բան մ'ունի՞ք արդեօք ինձ համար:

Պաշտօնեան խորշին մէջ փնտռեց. թէեւ կանխաւ գիտէր թէ բան մը չկար, և ձեռնունայն դռնակին մօտենալով.

— Ոչ, դժբախտաբար, տիկի'ն, պատասխանեց:

Ոտքերուն ներքեւ երկնային կայծակ մը թերեւս նախամեծար պիտի համարէր հէգ կինը:

Զհեռացաւ:

— Պարո'ն, յարեց միշտ թրթռուն շեշտով մը, և վստահ էք որ սուրհանդակին յապաղումը չէ պատճառը...

— Կրկին ո'չ, դժբախտաբար, տիկին, վստահորի սուրհանդակը ժամանակին հասած է:

Վշտի մարմնացումն, արձանն էր գող-

ցեւ. չկրցի զսպել ինքզինքս, փղձկեցայ և հեռացայ:

Ինք ևս, եղկելի վիճակի մը մատնուած, հեռացած էր:

Նոյն շաբաթ նամակ չուղղուեցաւ Տօտօյի:

Յաջորդ շաբաթ սակայն Նօնօ ք. 2 նամակը հասաւ. հաւանաբար Տօտօ տեղի տուած էր:

Աւելորդ է ըսել թէ նոյն օր դարձեալ իւր գալստեան սպասեցի. բայց պիտի գա՞ր թէ ոչ. սիրտս կը տրոփէր:

Եւ աւասիկ երեւցաւ իւր չնորհալից դիմաստուերը դռնակին առաջ. նախորդ շաբաթուան թախծազին և վարանոտ կերպարանքն ունէր կրկին:

— Պարոն, արդեօք նոր բան մը հասած է ինձ համար:

— Վերջին անգամուան նման ձեռնունայն չպիտի վերադառնաք, տիկի'ն, այո', նամակ մ'ունիք:

Իւր պաշտելի դէմքը շողողեցաւ. եթէ դշխոյակուն գահ մը չնորուէր իրեն չպիտի կրնար տւելի գերագոյն հրճուանք մը զգալ:

— Շատ ազնիւ էք, պարո'ն, չնորհակալութիւն:

Ըստ սովորականի մեկուսացաւ անդառտակին մէջ կատարելու համար իւր ընթերցումն՝ որ երկար տեւեց որպէս ուրիշ անգամներ և հեռացաւ խայտանօք:

Այնուհետև այլ եւս ամէն ինչ կանոնաւորապէս ընթացաւ . այդ վաղանցիկ փոթորիկը չկրկնուեցաւ երբէք ամբողջ մէկ տարուան շրջանին մէջ՝ մինչ ուղեւորութիւնս :

Գալով ինձ՝ ես միշտ լռին պաշտամունք մ'ունէի հանդէպ իրեն՝ որու հետ բառ մ'իսկ փոխանակած չէի սակայն և որ զիս չէր ճանչեր նոյն իսկ , քանի որ միշտ փափկանկատութեամբ զգուշացած էի զինք խորհեցնելէ իւր այս ծածկանուն թղթակցութեան մէջ :

Պէտք է ըսեմ, այո՛ , բիւրեղացեալ սիրով մը կը սիրէի զինք և ամէն բանէ գեր ի վերայ կը սիրէի :

Օր մը , երբ պատահմամբ Պէօյիւքտէրէ կը գտնուէի , յանկարծ մտաբերեցի երթալ տեղւոյն թղթատան տնօրէնին մօտ , զոր չատ լաւ կը ճանչէի , Տօտօյի մասին տեղեկութիւններ քաղելու համար :

Ինք ևս հետաքրքրուած կը թուէր սոյն սիրային նամականիւն , որ եօթնօրեայ այնքա՛ն ճշգրտութեամբ և այնքա՛ն երկար ժամանակէ ի վեր կը փոխանակուէր :

Տօտօ և ո՛չ մէկ ուրիշ առթիւ գործ կ'ունենար սոյն թղթատան հետ՝ որով անկարելի եղած էր իւր ճշմարիտ անունը հասկընալ . ամէն շաբաթ կանոնաւորապէս իւր նամակն առնել կուգար միայն . հաւանաբար Պէօյիւքտէրէ չէր բնակեր իսկ . մնաց որ յոյժ վայելուչ և յոյժ բարեկիրթ երիտասարդ մ'էր չուրջ քսան և հինգ տարեկան . ամէն

ինչ ի նա կը հաստատէր իւր բարձր դասակարգի պատկանիլը . թէև իւր ֆրանսերէն առողանութիւնը չէր մատնէր՝ բայց թերեւս հայազգի լինէր :

Հոս կը վերջանային իւր ունեցած բոլոր տեղեկութիւններն որք , պէտք է խոստովանիլ , կարի վախ տէին :

Աւասիկ , սիրելի բարեկամքս , չուրջ մէկ ու կէս տարուան նախաբան մը՝ որու մասին նոյնպէս բերան չէի բացած ձեզ ժամանակին և այդպէս պէտք էր լինել . ներելի է մեզ պատմել հասարակ սիրային դէպքեր՝ որոնց մեծ կարեւորութիւն չենք ընծայեր և որք վաղանցիկ լինելու են . բայց այն զգացումները , զորս կը տածէի սոյն արտակարգ կնոջ հանդէպ , սրբազնասուրբ և տեւական հանգամանք մ'ունէին և այսու իսկ սրտիս ամենէն թաքուն խորշերուն մէջ մնալու սահմանեալ էին միւսն :

Եւ այժմ փակենք սոյն անցեալն՝ իմ ուղեւորութեանս վերադառնալու համար :

1863
47

Պ.

Պահիկ մը դադար առաւ և մէկ մէկ գլանիկ վառեցինք . զարմանալի թուեցաւ մեզ . սոյն պատմութիւնն արտասովոր եռանդով մը , յարաճուն ոգեւորութեամբ մը կը պատմէր՝ որու հետ զուգընթացաբար կ'աճէր մեր հետաքրքրութիւնն ևս . մեր դէմը՝ մեր

նախկին զուարթ պատմողը չունէինք, այլ կարծես քարոզիչ մը, ներշնչեալ մը:

Եւ վերսկսաւ:

— Որպէս կը յիշէք, բարեկա'մքս, քանի որ ողջերթի գալու պատիւն ըրիք ինձ, յունիս ամսոյ 16ին էր որ հելլենական Աֆրեօն շողենաւը կ'առնէի. պիտի նախընտրէի աւելի փառաւոր շողենաւով մը ճամբորդել, բայց ներկայացող առաջին շողենաւն էր և չէի ուզեր ժամանակ կորսնցնել, մանաւանդ զի պետերս ինձ յանձնած էին կարգադրել առկախ խնդիր մը, զոր մեր թղթատարական վարչութիւնն ունէր Յունաստանի թըղթատարական վարչութեան հետ. ասիկա դիւրաւ կատարելի գործ մ'էր. այսպէսով պարտաւոր էի նախ Աթէնք այցելել:

Մեր շողենաւն, Արչիպելագոսի մէկ քանի կղզիները հանդիպելէ վերջ, Բիրէա պիտի ուղղուէր:

Յետ միջօրէի ժամը չորսին Պօլսէ բաժնուեցանք. օդը հրաշագեղ էր և ծովը կատարելապէս հանդարտ. երբ մարդ բաւական ժամանակէ հետէ բայ ծովու վրայ գըտնուած չլինիր՝ շողենաւին ընթանալ սկսելուն՝ հոգեպարար երանութեամբ մը կը համակուի, կ'առլցուի. ասիկա իմ պարագաս էր. երբէք այնքան կայտառ և ուրախ չէի ճանչցած ինքզինքս:

Ուղեւորներուն գրեթէ ամբողջութիւնը Յոյներէ և մէկ քանի ցանցաւ Թուրքերէ կը

բաղկանար. առաջին կարգը կը գտնուէի՝ ուր հազիւ տասնհինգ անցորդներ կային, որոնց մէջ երեք-չորս տիկնայք, ամէնքն ալ յունական հարուստ դասակարգին պատկանող:

Ժամը վեցին ընթրիքի հնչակները զարնուեցան և ընդարձակ սեղանի մը շուրջ բոլորուեցանք. դիպուածն ուզեց որ ճիշդ քովս բազմէր — ըստ շողենաւային կարգ ու սարքի՝ այդ տեղը ցվերջ պահպանելու համար — երիտասարդ մը, որ յոյժ համակրելի և ազնուական կերպարանք մ'ունէր. ապահով էի թէ յոյն չէր՝ քանի որ միւս սեղանակիցներն արդէն մտերմացած էին իրարու հետ և ինձ պէս ինք ևս անոնց հետ պարզ քաղաքավարական ողջոյն մը փոխանակելով բաւականացած էր. օտարազգի մ'էր ուրիմն. այս բոլորովին յունական միջավայրին մէջ երկուքնիս միայն օտարազգի լինելով՝ բնական էր որ մենք ալ մեր միջև բարեկամութիւն հաստատէինք. նոյն երեկոյ խակ, սեղանին վրայ, քիչ թէ չատ խօսակցեցանք, հարկ չկայ ըսել ֆրանսերէն:

Մեր անունները փոխանակել հարկ եղաւ. Շապուրօֆ կը կոչուէր. Ռոճա մ'էր արդեօք. իւր վառվռուն սեւ աչքերը կարծեմ չէին տար ստկայն:

Նոյնպէս հարկ եղաւ մեր ուղեւորութեան նպատակը յայտնել. ըսի թէ թղթատարական վարչութեան կը վերաբերէի և արձա-

կուրգով Եւրոպա կը ճամբորդէի. ինք ալ յայտարարեց թէ հասութատէր էր և զբօսական ուղեւորութիւն մը կ'ընէր:

Ճաշէն վերջ՝ շողենաւին բարձրաւանդը մեր սուրճն առնելէ և մաքուր օդ ծծելէ յետոյ, երբ գիշերային զովութիւնն սկսաւ, սրահն իջանք. իւր խցիկը հանդիպելով՝ ընթերցանութեան հատոր մը հետ բերաւ. ակնարկ մը նետել բաւական եղաւ ինձ հասկնալու համար թէ Արեւելեան Մատուց հանդէսն էր. թղթատարական պաշտօնէի մը համար ասիկա գիտնալ՝ ամենատարրական բանն էր. ուրեմն Շասկուրօֆ հայազգի էր. Բոլոնիական սերունդէ լինելով՝ գոհ եղալ որ Ռուս մը չէր. առաւել ևս գոհ հայազգի լինելուն՝ զի ձեզ չէ որ յայտարարելու եմ թէ որքան կը համակրիմ ձեր աղնիւ ցեղին:

Քաջակազմ երիտասարդ մ'էր. իւր դէմքը կաթնաթոյր սպիտակութիւն մ'ունէր. իւր գլխուն վրայ ամէն ինչ բարեձև և համեմատական էր. շրթանցը վերև խարտիչազոյն նուրբ և ոլորուն պխեր առնական հըմայիչ շնորհ մը կը պարգեւէին իրեն. բայց ինչ որ ամենէն յատկանշական էր՝ այն անսահման բարութեան արտայայտութիւնն էր, որ կը փայլէր սոյն պայծառ դէմքին վրայ:

Իրարու քով նստանք. դաւաթ մը քօնեաք առնել ուղեցի և երբ կը պատուիրէի՝ խնդրանացս վրայ՝ հաճեցաւ որ իրեն ևս մեծարեմ:

Աչքերը հանդէսին վրայ իջեցուց, բայց կարող չէր կարդալ. երազուն կերպարանք մ'ունէր՝ յորումկարելի էր ընդնշմարել անհամբերութեան նրբին երանգ մը. տակաւ կը հետաքրքրուէի իրմով և կը յարէի իրեն, բայց ինք վերապահ կը մնար. այսու հանդերձ կը ջանար միշտ իւր մտածումները վանել և սիրալիք վերաբերմունք մ'ունենալ ինձ հանդէպ:

Յանձին իւր ամէն ինչ կը մատնէր թէ յոյժ բարեկեցիկ էր և իւր խօսակցութիւնն՝ անկեղծ, անապակ և միանգամայն զբաւիչ՝ կը յայտնէր թէ յոյժ զարգացեալ էր. սրանքս խօսքեր կը յորդէին իւր բերնէն. մեղք որ երազանք մը զինք հեռուները կը տանէր յաճախ. եթէ ոչ՝ որպիսի՞ ընախ խօսակից մը պիտի ունենայի:

Հետեւեալ օր Տարտանէլ և Թասոս ու Լեմնոս կղզիները հանդիպեցանք. ամբողջ օրն իրեն հետ անցուցի. այդ օր աւելի ևս մշակեցինք մեր մտերմութիւնը. հետզհետէ աւելի կը հիանայի իւր արտակարգ իմացականութեան և կիրթ ճաշակներուն վրայ. խօսակցութիւնը միշտ հաճոյալից էր, բայց կ'զգուշանար իւր անձնականին վրայ խօսելէ. ժամանակին մէկ մասն ևս թղթախաղով անցուցինք. կրկին կը խորատուզուէր երբեմն երբեմն իւր երազներուն մէջ՝ որոնց կարծես կը ժպտէր և երբ սթափէր՝ ակամայ շարժում մը կ'ընէր անհամբերութեան. ճշմարիտ առեղծուած մ'էր սոյն երիտասարդը:

Ակներև էր թէ ինք ևս ինձ հանդէպ կը զգար միեւնոյն համակրութիւնը՝ զոր ես իւր նկատմամբ կը մնուցանէի վայրկեաններ կուգային ուր կարծես կը փորձուէր իւր սիրտը բանալ ինձ, բայց վերապահութեան զգացումը կը յաղթանակէր և լուռ կը մնար:

Յաջորդող օրուան միջօրէէն առաջ Միտիլի պիտի հասնէինք. առաւօտէն սկսեալ Շապուրօֆի անհամբերութեան, անձկութեան նշաններն աւելի ևս սաստկացան. իւր խօսակցութիւնը բոլորովին կցկտուր կը լինէր. միջոց մը երբ երկրորդ նաւապետը մեր մօտ կը գտնուէր՝ հարցուց ամբողջ թէ որքա՞ն հեռի էինք դեռ այդ կղզիէն. շուրջ մէկ ու կէս ժամ ունէինք տակաւին հասնելու:

Մեր միջև գոյացած մտերմութիւնը կը թոյլատրէր որ իրեն հարցնէի.

— Բարեկա՛մս, ինչո՞ւ այդ աստիճան կը հետաքրքրուիք. անհամբեր կը տեսնեմ զձեզ:

— Կարեւոր լուրերու կ'սպասեմ, սիրելի՛ս, պիտի տեսնէք...

Իւր կրկնադիտակը շարունակ աչացը կը տանէր վերջապէս այդ գեղատեսիլ կղզին տարորոշուիլ սկսաւ:

Մօտեցանք, մօտեցանք և խարսխեցինք ի վերջոյ. ապրանաց նաւահանոցին և նաւամուտքն սկսան իրենց անդադրում և ձանձրացուցիչ ժխորով. ուղեւորներ մեկնած էին և ուրիշներ կը հասնէին:

Շապուրօֆ, իւր դիտակն աչաց վրայ, չողենաւին վրայ եկող նաւերը կը դիտէր ոգեւորեալ, յուզումնալից. իւր սրտին բաբախիւնը կարելի էր ինձ լսել. իւր լուրերուն կ'սպասէր:

Եւ աւասիկ հեռուէն սիրուն մակոյկ մը քնդնշմարուեցաւ, որ դէպի մեզ կը յառաջանար. միակ ուղեւոր մը կար անոր մէջ:

Յանկարծ Շապուրօֆի դէմքին վրայ անպատմելի ուրախութիւն մը կը ճառագայթէր. արգէն ճանչցած էր զայն:

— Ի՞նքն է, Աստուած իմ, ի՞նքն է, որպիսի՛ երջանկութիւն:

Հարկ չկայ ըսել թէ իմ հետաքրքրութիւնս ևս ծայրագոյն աստիճան գերազգրուուած էր. այժմ կարելի էր զանազանել հասնողն ուղեւորուհի մ'էր բազմաթիւ պաշտականերով և գլխարկի տուփերով:

Երբ հեռաւորութիւնն աւելի նուազեցաւ և ա՛լ կարելի եղաւ իրարու ձայն հասցնել՝ չողենաւն և մակոյկէն երկու սիրալից աղաղակներ իրարու հանդիպակցեցան:

— Նօնօ՛

— Տօտօ՛

Ապշահար մնացի. ասոր չէի սպասեր բնաւ. յիշեցի որ դժգմելով այս հելլենական չողենաւն առած էի և աւառիկ ոտն Աթիոնն էր որ զիս դէպի երանութիւն հառաջնորդէր. Տօտօյի հետ էր որ բարեկամացած էի և Նօնօ էր որ կը հասնէր,

այն եղական կինն՝ որ ամբողջ պաշտամունքին առարկան էր և որու բարեկամութիւնն ևս պիտի շահէի հաւանաբար, ինչ որ ինձ ցնորք մը թուած էր ժամանակին։

Ե.

Շապուրօֆ կը ջանար զսպել իւր յուզումն և ես՝ իրմէ աւելի. ես առաւել ևս փոյթ տանելու էի անտարբերութիւն կեղծելու։

Խելայեղ և արշաւառոյր նետուեցաւ շարժական սանդուղէն վար զՆօնօ դիմաւորելու համար. բարձրաւունդէն հանդիսատես կը լինէի. իւր աջը կարկառեց՝ որպէս զի օգնէ մակոյկէն դուրս ելնելուն և երբ սանդուղին ստորոտը միացան՝ խանդավառագին ողջագութուեցան. այս ողջագութեան քին մէջ արտակարգ բան մը չէր նշմարուեր. կարծես քոյր և եղբայր էին որ կը գիրկընդխառնուէին։

Նոյն պահուն շողենաւին մակոյկը պատրաստ կեցած էր հրամանատարին համար, որ ցամաք պիտի երթար և սոյն վերջինն իւր կարգին վար կ'իջնէր մեկնելու համար։

Նաւապետը շուրջ քառասնամեայ լուրջ և պատկառաղբեցիկ անձ մ'էր՝ որքան որ կրցած էի դատել մեր մեկնումէն ի վեր, մասնաւորաբար երբ կը նախագահէր մեր սեղանին. սակաւախօս և պաղարիւն։

Եւ սակայն Նօնօ դեռ հազիւ ոտքը դրած շողենաւին շարժական սանդուղին վրայ՝ իւր աչաց հոսանքուն իւր զօրութիւնն ի դորձ գնելու էր և ասիկա պատահմամբ նոյն խկ անոր վրայ՝ որու յանձնուած էր Աֆրիկոնի ամբողջ ճակատագիրը։

Ինձ համար ոչինչ կար զարմանալու։

— Բարի եկա՞ք, տիկին, բաւ նաւապետը, յառաջանալով ժպիտ ի շուրթն և վեր բարձրացնելով գլխանոցն, աւասիկ սիրուն ուղեւորուհի մը՝ որ կը համիւի և որ ապահովապէս զուարթութիւն պիտի բերէ մեզ։

Սոյն շողմնալից խօսքերը բնաւ չփութեցուցին զՆօնօ. ընդհակառակն պաշտելի շարժուձեւով մը պատասխանեց.

— Շնորհակալ եմ, տիար նաւապետ, ձեր շնորհալից գովանքներուն համար. արդարեւ կը վստահացնեն զիս թէ ամէն ուրեք զուարթութիւն կը սփռեմ և այդ պաշտօնիս մէջ չպիտի թերանամ նոյնպէս ձեր շողենաւին վրայ։

— Պարո՛ն, յարեց նաւապետը խօսքը Շապուրօֆի ուղղելով, թոյլ կուտա՞ք որ ձեզ ընկերանամ. կը վախնամ որ տիկինին հանգստուէտ խցիկ մը չյատկացնեն՝ որպէս արժանաւայել է և կ'ուզեմ այդ մասին բացորոշ հրամաններ տալ։

Վեր ելան և, հրամանատարին հոգածութեամբ, Նօնօ լաւագոյն սենեակի մը մէջ գետեղուեցաւ. պայտսակներն ու գլխարկի տուփերը հոն փոխադրուեցան։

Իւր յանձնառութիւնն այսպէս կատարելէ վերջ՝ նաւապետը հրաժեշտ առաւ և բաժնուեցաւ շողենաւէն :

Այն ինչ քառորդ մը սահած էր՝ Տօռօ և Նօնօ դէպի ինձ կը յառաջանային . սոյն վերջինը փութացած էր շողենաւի վայելարդուզարդ մ'ընելու . այժմ վարդագոյն բեհեզէ պարեզօտ մը զգեցած էր , որ աւելի ետ կը նրբացնէր իւր արդէն նրբին հասակը :

Երբ քովս հասան .

— Բարեկամս , բացագանչեց Շապուրօֆ , կ'ըսէի ձեզ թէ լուրերու կ'սպասէի եւ թէ պիտի տեսնէիք . աւատիկ որո՞ւ կ'սպասէի . ճշմարիտ անակնկալ մը ձեզ համար , այնպէս չէ՞ :

— Քեզ կը ներկայացնեմ , սիրեցեալս , զՏիար Բապինովսքի , ընտիր բարեկամ՝ մը , զոր շողենաւին վրայ իսկ շահեցայ :

— Տիկին Նօնօ , զարմուհիս :

— Պատիւ կը համարիմ , պարո՞նս . . .

— Պատիւն ինձ համար է , տիկին :

Որպէս վստահ էի արդէն՝ Նօնօ զիս չէր ճանչցած ընաւ :

Միջօրէի ճաշին դեռ կէս ժամ կար . շողենաւն երեկոյեան դէմ պիտի մեկնէր և այսպէսով Միտիլիի նաւահանգիստին մէջ պիտի ճաշէինք :

— Պէտք է զարմուհիիս գալուստը տօնենք , յարեց Շապուրօֆ բերկրալից . օ՛ն , սրահ իջնենք և ախորժաբեր առնենք :

Եւ վար իջանք :

— Լաւագոյն ախորժաբերը , զոր կըրնանք ունենալ հոս , մասթիգան է , յաւելեց , և արդարեւ ընտիր է հոս տրուած մասթիգան . ի՞նչ է ձեր կարծիքը :

Մեր հաւանութեան վրայ՝ երեք գաւաթ մասթիգա բերուեցան համադամ՝ աղանդերներով :

Կը թուի թէ սեղանապետն , որ անձամբ բերած էր խնդրուածը , անթերի շնորհանօք չղետեղեց ամսէն սեղանին վրայ :

— Կեցի՛ր , բարեկամս , ըսաւ անոր Նօնօ յունարէն լեզուով և զուարթալից շեշտով . կուզեմ քեզ փոքրիկ դաս մը տալ առանց որ նեղանաս :

Իւր ձեռօք քակեց անոր սպիտակ և մաքուր գողնոցն ու զայն կապեց իրենս ամսէն առաւ , հեռացաւ և վերին աստիճանի նազանօք յառաջանալով՝ զայն բերաւ շնորհալից կերպիւ զետեղեց մեր առաջ :

Ոչ թէ Աթիքոնի սեղանապետն , այլ Բաբիդի Մեզօն Տօրի տպառարկուներն իսկ պիտի կրնային դաս առնել իրմէ :

Մարդուկին կը մնար միայն ժպտիլ :

— Եւ այժմ որ դասդ առիր , յարեց անոր այտին ամիլէզ մը փակցնելով և ծիծաղելով , դու ևս գնա՝ կենացս մասթիգա մը խմել :

Շապուրօֆ և ես կոկորդալիք կը խընդայինք :

— Միշտ արտառոց այո նօնօն, կը մըմնջէր բարեկամս:

Եւ նօնօ սկսաւ խօսիլ. այս մոզուհին խօսակցութիւնը կարծես շարունակի կայծեր կ'ընդունէր իւր բոցավառ մտքէն. կարելի չէր ունկնդրել իրեն առանց անդիմադրելի հաճոյքի:

Միտիլլի անցուցած ութ զուարթագին օրերուն վրայ խօսեցաւ և պատմեց զանազան միջադէպեր՝ որք ի վեր կը հանէին թէ իւր ներկայութիւնն որպիսի խանդավառութիւն յարուցած էր այդ խաղաղիկ կղզիին մէջ:

Մեր ախորժարեաներն երեք անգամ կըրկնուած էին՝ երբ զանգակները հնչուեցան եւ ճաշարան իջանք:

Նաւապետը վերադարձած և արդէն բազմած էր սեղանին գլուխն. իւր խնդրանայ վրայ տեղափոխութիւններ կատարուեցան:

Նախորդ երկու օրերն՝ իւր ոջ կողմը բաւական տարեւոր տիկին մը և ձախ կողմն անոր ամուսինն ունէր, հաւանաբար խիստ ջոյ ընտանիք մը. խնդրեց ամուսինէն որ իւր կնոջ քով բազմի և այսպէսով՝ իւր ձախ կողմը թափուր ունենալով՝ բազմեցուց զնօնօ, անոր քով Շապուրօֆ. ես ալ միշտ Շապուրօֆի քով կ'իյնայի:

Այս բացառիկ պատիւն ամէնքին ուշադրութիւնը գէպի նօնօ գրաւեց և պէտք է

յարեմ թէ նոյն իսկ այս խկապէս օտարամերժ միջավայրին մէջ իւր դիւթական զօրութիւնը յաղթական հանդիսացաւ:

Այժմ միեւնոյն ճաշարանը չէր կարծես այլեւս. համակ ոգեւորութիւն կը տիրէր. զի նօնօյի աչքերը հոն ճառագայթած էին. փենացս մէջ չեմ տեսած եւ չպիտի տեսեմ ասպնովապէս կ'ին մը՝ որ իւր չուրջ անձերն ու իրերը կերպարանափոխ ընելու, անոնց զուարթութիւն պարզեւելու սոյն եզական ձիրքն ունենայ:

Յունարէնը յոյժ քաջավարժ խօսիլն ալ — լեզու, զոր Շապուրօֆ եւ ես ալ կը խօսէինք, բայց ո'չ իրեն չափ անթերի — իւր դերը կը կատարէր այն համակրութեան մէջ, զոր կը ներշնչէր սոյն հելլենացուց:

Հազիւ քանի մը վայրկեան անցած էր եւ արդէն համարձակօրէն ու մտերմօրէն զք տեսակցէր նաւապետին հետ, որ նոյնպէս վերին առտիճան շահագրգռուած լինել կը թուէր իրմով:

Նօնօյի հասնելէն առաջ՝ ո՞վ պիտի կրնար մտարերել թէ սոյն նաւորդն այնքա՛ն վառվռուն եւ այնքա՛ն կ'աւանդար լինելու կարող էր:

— Որքա՛ն շուտ վերադարձաք, կ'ըսէր անոր, կը վախնայի որ սեղանին վրայ ձեր ներկայութենէն զրկուէինք:

— Մեծ գրադում մը չունէի, կը պատասխանէր կատակաւ նաւապետը, ձեր պա-

լուստը մեծարելու համար դացի անձամբ բերելու սև աղկիթ, որ մեր շողենաւին վրայ իւր բացակայութեամբ կը փայլէր :

Արդարեւ բացառաբար սև աղկիթ դրած էին սեղանին վրայ իբրեւ աղանդերներէ մին :

— Ուրեմն ըէջինա մը լեցուցէք ինձ, որպէս զի ձեզ բարի գալուստ մաղթեմ :

Նաւապետին հետեւելով՝ ամէնքս ալ մեր բաժակները լեցուցինք և միահամուռ հուրիին կենդանութեանը խմեցինք :

— Ո՞ւր է ձեր այս ուղեւորութեան նպատակը, տիկին, հարցուց միջոց մը նաւապետը :

— Օղափոխութեան համար զարմիկիս հետ կ'երթանք ի Գօրֆու, որու կլիման ու գեղեցկութիւնն այնքա՛ն կը տարփողեն :

— Աւտորիոյ էլիզապէթ կայսրուհին հո՛ն է այժմ իւր Աֆիլիոն պալատին մէջ. ուրեմն թաղուհի մ'ալ կ'երթայ հոն :

Խօսակցութեան թելն ինք և նաւապետը կը բռնէին և բոլոր սեղանակիցք ևս կը մասնակցէին անոր, որ տակաւ կ'ողեւորէր եւ մտերմական կը դառնար :

Արդեղէններու հետ նաւապետը վեց շէշ շամբանիս բերել տուաւ :

Գլուխները բաւական տաքցած էին. հաւաքեալն սկսաւ երգել. ապա իւր խնդրանայ վրայ՝ Նօնօ ևս յունական դուստներգութեան փոքրիկ հատուած մը երգեց և

ահագնադղորդ ծափեր խլեց. ուրիշներ ևս իրեն հետեւեցան. այսպէս ճաշը սովորականէն շատ աւելի տեւեց :

— Ձեր բոլոր բարի կամեցողութեան հակառակ՝ բան մը պիտի պակսի ինձ ձեր շողենաւին վրայ, տիար նաւապետ, կ'ըսէր անոր :

— Գուշակեցի. դաշնակ մը. եթէ ձեր վերադարձի թուականն ինձ կանխաւ ծանուցանէք՝ կը խոստանամ հատ մը զետեղել տալ սրահին մէջ :

Սեղանակիցները բոլորովին չէն չող բաժնուեցան սեղանէն :

Այսպէս, բարեկամներս, չէի սխալած ասն դատողութեան մէջ, զոր բրած էի զՆօնօ առաջին անգամ տեսնելով. գրաւե՛լ, գերե՛լ, այս էր իւր դերն աշխարհի վրայ և ինչ որ կար արտակարգ, սա էր թէ՛ որպէս ինձ՝ ինչ որ ամէնուն կը ներշնէր, յայրատ զգացումներ չէին բնաւ, այլ աղապատանք մը այնքան բուռն որքան անապական :

2.

Ճաշէն վերջ ամէնքս ալ շողենաւին բարձրաւանդն ելանք. միւս ուղեւորները գուրդուրանօք չըջապատած էին զՆօնօ, որ զուարթ արտոյտի մը պէս կը ճռուողէր. Շապուրօֆի հետ մենք ևս միացանք անոնց :

Ինք Հաւանայի ընտիր սիկառ մը վա-

ուեց և հողեղուարձ անդորրութեամբ անոր
ծուխերուն մէջ թաղուեցաւ :

Այժմ կարգն ինձ եկած էր . ե՛ս էի երա-
զուն ու մտածկոտ :

Արդարեւ մէկէ աւելի կէտեր կային՝ որք
խորհրդածութեան առատ նիւթ կը մատա-
կարարէին ինձ :

Նոնօ ինչպէս Միտիլիի գտնուած էր .
հարկեցուցիչ պարագայի՞ մը ներքեւ հոն կոչ-
ուած , թէ միմիայն Շապուրօֆի հետ իմի-
ասին ուղեւորին սքօղելու համար :

Շապուրօֆ զնէ իբրեւ իւր զարմուհին
ներկայացուցած էր . ստո՞յգ էր թէ շարժա-
ռիթ մը կար թաքուն :

Այն տեղեկութիւնը , զոր նաւապետին
տուած էր Նոնօ , թէ Գօրֆու կ'երթային ,
ճշգրիտ էր ամէն մասամբ :

Բայց սոյն կէտերը յարաբերական կա-
րեւորութիւն մ'ունէին միայն . ինչ որ իմ
խոկմանցս գլխաւոր առարկան էր՝ Նոնօյի
և Տօտօյի փոխադարձ յարաբերութեանց
բնութիւնն էր :

Մէկ ու կէս տարիէ ի վեր երկու տար-
փածուներ ենթադրած էի զանոնք . ճիշդ էր
սոյն վարկածը :

Մէկ քանի ժամերէ հետէ որ շողենաւ
հասած էր՝ այդ ենթադրութիւնս հաստա-
տող և ո՛չ մէկ նշան չէի նշմարած :

Չարմանալի կը թուէր ինձ այս բանը .
կարծես Շապուրօֆ ևս անպայման պաշտող

մ'էր Նոնօյի և ուրիշ ոչինչ . միայն թէ իմ և
հաւանադար շատ ուրիշներու վրայ սա միակ ,
այսու հանդերձ անգնահատելի առաւելու-
թիւնն ունէր որ Նոնօ ամենաջերմ աղապա-
տանքով մը յարած էր անոր . ասիկա ակ-
ներեւ էր . ի՞նչ որ ընէր , որո՛ւ հետ որ խօ-
սէր՝ միշտ իւր գորովալից նայուածքն անոր
վրայ կը յածէր և այս գորովաւքին մէջ ինչ
որ առաւել կը շեշտուէր՝ կնոջական նրբին
հոգածութիւնն էր . մասնաւորապէս սեղա-
նին վրայ շռայլած էր անոր բոլոր այն փոքր
խնամքները՝ զորս կին մը կը տանի միայն
պաշտեցեալ էակի մը , լինի ամուսին , որդի ,
հայր կամ եղբայր :

Ի մի բան առեղծուածներ էին ասոնք՝
որոնց լուծումը կը փափաքէի և կը յուսայի :

Շօգենաւնիս կը բաժնուէր Միտիլիէ և
խարիսխը վեր առնելու համար կատար-
ուած վարոյթներէն սթափեցայ :

Հաղիւ քառորդ մը սահած էր մեր մեկ-
նումէն ի վեր՝ երբ կամրջակին վրայ գտնուող
ուղեւորներու կողմէ աղմուկ մը բարձրա-
ցաւ . աղէտալի աղաղակներ կը հասնէին :

Նոնօ կայծակի տրագութեամբ դէպի
հոն սլացաւ և Շապուրօֆ , ուրիշներ և ես՝
իրեն հետեւեցանք :

Երկոտասանամեայ աղջկուկ մ'էր որ՝
իւր տարիքին յատուկ անհանդարտութեամբ՝
բարձր տեղ մը գտած և անկից վար ու-
տումներ ըրած էր շարունակի . վերջապէս

ձախող անկում՝ մ'ունեցած և սրունքին վրայ անխտանդ բայց ցաւազէին ճմլումներ ստացած էր :

Իրեն կ'ընկերոնար իւր մայրն ուր, ինչ-լայնդ, չէր գիտեր ինչ ընելիքն. ողբ ու կոծ կ'արձակէր միայն :

Նօնօ իւր բազուկներուն մէջ առաւ փոքրիկը. նոյն պահուն երկրորդ նաւապետը կը համէր, որ նոյնպէս լսած էր ժխորը. խնդրեց անկէ որ խցիկ մը յատկացուր վերաւորին՝ ինչ որ անմիջապէս կատարուեցաւ և, միշտ բազուկներուն մէջ, հոն փոխադրեց զայն. լուր ղրկեց բժշկին՝ որ բնդհուպ եկաւ և դարմանումը սկսաւ :

Մայրը չուարած մնացած էր այսքան բարեպտութեան առաջ. Նօնօ բազմեցաւ հէգ փոքրիկին մնարին մօտ, յայտարարեց բժշկին թէ ի'նք կատարելապէս գիտակ էր հիւանդապահութեան և խնամեց զայն գորովագին :

Բժշկին ընրած սպեղանիով ի'նք էր որ կ'օծանէր ճմլուածքներն, ի'նք զանոնք կը փաթաթէր. ա'լ չէր լար աղջկուկը. պիշ պիշ անոր կը նայէր. ապահովապէս իրեն կը թուէր թէ իւր պահապան հրեշտակն է անիկա և պէտք էր իմանալ այն կաթոգին խօսքերը, զորոս մեր կախարդունին կ'ուզէր անոր :

Գիթութեան քոյր մը լաւագոյն խնամածութիւն մը չպիտի կրնար տանիլ. բացա-

յայտ էր թէ կարի զգածուած էր և մայրէն տեղեկութիւններ կ'ուզէր իւր վիճակին վրայ :

Անիկա սպասունհի էր Աթէնքի հարուստ մէկ ընտանիքի մօտ և Լեմնոս վերադարձած էր իւր անդրանիկ աղջիկը հետ առնելու և զայն ևս տանելու համար՝ իւր բախտին վիճակակից ընելու :

Եւ Նօնօ խորախորին արգահատանաց ակնարկ մը կ'ուզէր դէպի փոքրիկ թշուառունին՝ որ այդ դեռահաս տարիքէն իսկ գերութեան լուծն իւր վիզը պիտի անցընէր :

Բոլորովին այլափոխուած էր. իւր զըռուարթութեան դիմակն իօպառ անհետացած և համակ վշտակցութիւն յաջորդած էր անոր :

Ինչ ապշեցուցիչ հակապատկեր իւր մէկ երկու ժամ՝ առաջուան չէնչող վիճակին, որ միմիայն զուարճութեանց անճատուր կին մը հնթադրել կուտար, և այժմու վիճակին միջև, որ դիւրազգածութիւն, լըրջութիւն, բարեգթութիւն էր լիովին :

Պէտք էր որ սոյն տխուր արկածը տեղի ունենար՝ որպէսզի աւելի ևս յառաջ մղուէի իրեն հանդէպ ունեցած պաշտամունքիս մէջ. այո՛, անիկա միմիայն քմայոտ, խայտալից արտարած մը չէր, այլ նրբագգած հողի մը կը կրէր՝ որ գիտէր պարագային պատշաճիլ, պարագայէն աղբուիլ :

Նոյն երեկոյ, սեղանին վրայ, նաւա-

պետը հազիւ կրցաւ սակաւ ինչ ժպտեցնել զՆօնօ :

Ամէնքս ալ կը հիանայինք սոյն արտաւերայի կարգ կնոջ արտակարգ զգայնոտութեան վրայ :

Իւր հաշտոյն կերակուր յանձնարարեց հիւանդ աղջկան և մայրին :

Եւ ճաշէն վերջ դարձեալ զնաց ստանձնելու իւր հիւանդապահուհւոյ պաշտօնը :

Հետեւեալ օր Քիոս և Սիրա կղզիները հանդիպեցանք :

Ճաշերէն դուրս Նօնօյի երեսը գրեթէ չտեսանք . բոխկը կրկին ալցելած էր և աղջըկուկին արդէն թիթե վէրքերը մեծաւ մասամբ ամոքած էին . կ'սկսէր լնքզլնք գտնել :

Շապուրօֆ և ես , որպէս նաև մեր կարգի ուղեւորներէ շատեր , գացինք հիւանդին խցիկը տեսակցելու Նօնօյի հետ . աւելի ճիշդ՝ ևս առաւել հիանալու իւր վրայ :

Զարմանք , այժմ որ իւր պաշտպանեալը գրեթէ ապաքինած էր , անոր բերկրանք առթելու համար , իւր ունեցած մէկ սիրուն կերպառը մէջտեղ հանած էր և հաւգուտ մը կը պատրաստէր անոր :

Տեսնելու բան էր փոքրիկին զգացած ուրախութիւնն և իմանալու բան էր այն սրտաբուղի մաղթանքները՝ զորս մայրը կ'ուղղէր իրեն :

Նօնօ փափկահրաշ մատներ ունէր . նոյն

երեկոյ իսկ կ'աւարտէր սոյն աշխատութիւնը , զոր ամենէն դժուարահաճն իսկ անթերի պիտի գտնէր :

Հետեւեալ օրը մեր ուղեւորութեան վերջին օրն էր . միջօրէէ վերջ Բիրէա պիտի հասնէինք :

Նօնօ նոյն օր մեղ հետ անցուց , որովհետև ա'լ իւր պաշտպանեալն ոտքի ելած էր :

Առաւօտեան նախաձայնէն վերջ , ամէնքս ալ բարձրաւանդը հաւաքուած՝ մտերմական չրջանակ մը կազմած էինք :

Ամէնքը կը շնորհաւորէին զինք իւր անխոնջ անձնուիրութեան վրայ և սոսկ իւր պարտականութիւնը կատարող անձի մը անտարբերութեամբ կը լսէր սոյն ներբողականները . կ'ընդունէր թէ ինք չափազանց զգայուն էր և կը հաւատէր թէ բան մը չկար որ զինք աւելի մօտեցնէր իւր նմանին՝ քան սոյն վերջնոյն ո և է նիւթական կամ բարոյական դժբախտութիւնը :

Չկրցի ինքզինքս արգիլել իրեն ըսելէ .

— Եւ աւասիկ հող է , սիրեցեալ տիկին , ձեր բարի գործերուն ճշմարիտ արժանիքը . շատ ուրիշներու նման ի ցոյցս մարդկան չէք կատարեր զանոնք՝ այլ մղեալ բնածին կարեկցական զգացումներէ հանդէպ ձեր նրմանեաց :

Սիրուն ժպիտով մը շնորհակալ եղաւ ինձ . յորմէ հետէ հասած էր՝ այն ցանցառ

պարագաներուն մէջ ուր ի միասին դառնում էինք՝ մասնաւոր նախապատուութիւն մը չնորհած էր ինձ ուրիշ ուղեկիցներու վրայ և կը կարծէի նշմարել թէ տակաւ առ տակաւ կը բաժնէր այն անկեղծ համակրութիւնն, որով Շապուրօֆ և ես կապուած էինք արդէն:

Միջօրէի ճաշը, վերջինը զոր պիտի ընէինք շողեհնաւին վրայ, շատ դուարթ անցաւ:

Նաւապետը միշտ մեծ հաճոյքով կը խօսակցէր Նօնօյի հետ. կը յորդորէր զնէ և զՇապուրօֆ որպէսզի, Գօրֆու մեկնելէ առաջ, մէկ քանի օր Աթէնք մնան, որ տեսնելու արժանի քաղաք մ'էր և կը յանձնարարէր անոնց Ապոլոն Օթեւանն իջեւանիլ, քաղաքին լաւագոյն և հանգստաւէտ օթեւաններէն մին:

Եւ Նօնօ, որ իւր խօլ ցնծութիւնը վերբոստացած էր, նոյն երեկոյ իսկ ճաշի կը հրաւիրէր զայն այդ օթեւանին մէջ՝ ինչ որ նոյն հետայն ընդունուեցաւ:

— Տիւր Բապինովօքի, յարեց նէ ինձ դառնալով, զձեզ ալ ճաշի կը հրաւիրեմ, մանաւորնդ զի կը յուսամ թէ դուք ևս մեզ հետ միեւնոյն օթեւանը պիտի իջնէք:

— Շնորհապարտ եմ, տիկի՛ն, ձեր բարեացակամ հրաւերին համար. աւելորդ է ըսել թէ որքա՛ն սիրազեղ հաճոյքով կ'ընդունիմ զայն:

Իրեն հաճելի լինելու համար՝ մտաբերեցի սեղանին վրայ իսկ հանդանակութիւն մը սարքել ի նպաստ իւր պաշտպանեալներուն. յոտին կանգնելով՝ այս մօտք մէկ քանի բառեր ուղղեցի սեղանակիցներուն. յայտարարեցի թէ Տիկ. Նօնօ այդ խեղճ բնտանիքին թէ՛ նիւթապէս և թէ՛ բարոյապէս օգնած էր և եթէ մենք չէինք կրցած ունէ բաժին մ'ունենալ այդ բարեգործութեան մէջ՝ դէթ կրնայինք այժմ հանդանակութեամբ մը ունէ դումար մը հաւաքել այդ հէզ մայրին և աղջկան համար և այսպէսով բոլորովին ամօթահար չմնալ տիկինին ժամ. առաջարկս խանդավառութեամբ ընդունուեցաւ և շուրջ երեք հարիւր ֆրանգի դումար մը դոյացաւ, զոր Նօնօյի յանձնեցի իւր պաշտպանեալներուն համար:

Յետ միջօրէի ժամն երկուքին կը հասնէինք վերջապէս ի Բիրէա և նաւապետէն և մեր ուղեկիցներէն սիրալիր հրաժեշտ առնելէ վերջ՝ Նօնօ, Շապուրօֆ և ես կը մեկնէինք ուղղակի Աթէնք և կ'առաջնորդուէինք Ապոլոն Օթեւանը:

Եւ.

Պահիկ մը հանդատանալէ և մեր արդու դարձն ընելէ վերջ՝ սոյն փոքրիկ սիրուն քաղաքին մէջ առաջին պատյա մը կատարելու համար՝ հետիոտն դուրս ելանք. ժամը չորսն

անցած էր. արեգական ջերմութիւնը տակաւ կը մեղմանար և հաստարակայ վայրերը կը սկսէին լեցուիլ ամէն ուրեք զուարթ և գահունակ դէմքեր կը նշմարէինք. ինչ որ բընականաբար ընտիր տպաւորութիւն կ'ընէր մեր վրայ. գիտէք որ կան վայրեր ուր մարդ համնելուն՝ շուրջը լոկ թախծութիւն, ախուր և վայրահակ դէմքեր միայն կը տեսնէ:

Ամենէն ճոխ ու եռուզեռ պողոտաներն աչքէ անցընելէ յետոյ՝ հանգիստ առինք փառաւոր ծաղարան մը մոնելով, Փափկուկերնու Շաղստանը:

Ուղեկիցներուս ազնուապետական երեւոյթն և իմն ալ, որ վերջապէս արատ չէր բերեր իրենցինին, ամէնուն ուշադրութիւնը կը դրաւէր. կը հասկնային թէ օտարազգիներ էինք և ընտիր դասակարգէ օտարազգիներ և այս ընդհանուր համակրութիւնն, որու առարկայ կը լինէինք, պէտք էր ապահովապէս վերադրել Նօնօյի մագնիտական աչքերուն, այո՛, խկապէս մագնիտական, զի բազմիցս ստուգեցի որ անցորդներ, որք առանց գնէ տեսնելու կը քալէին, յանկարծ, որպէս անդիմադրելի զօրութենէ՝ մը մզեալ, դէպի իրեն կը դառնային և կը դիտէին զինք հոգեպիչ:

Մասնաւորապէս այդ ծաղարանին մէջ խիստ յարգալից վերաբերում մ'ունեցան մեզ հանդէպ և մեծարանքներ շնայուեցան մեզ:

Նօնօյի արտակարգութիւնն, որ կը ներհէր մէկ քանի ժամերէ հետէ, պէտք էր որ պարթկար վերոտին. ծաղարանին սեփհականատէրը, հասուն տարիքով, որ վառվռուն և մտացի կերպարանք մ'ունէր, իւր մօտ կոչեց և զայն հրաւիրելով բազմելու.

— Ներեցէ՛ք, պարո՛ն, հարցուց անոր, որքա՛ն ժամանակէ հետէ հաստատուած է սոյն ծաղարանը:

— Ծիշդ տասներկու տարի կը լինի:

— Զեր կանխագոյն հաւանութիւնը կը խնդրեմ ծրագրի մը, զոր այժմ իսկ յղացայ. բայց պէտք է այդ հաւանութիւնը տալ՝ առանց զայն գիտնալու:

— Կարելի չէ ձեզ բան մը մերժել, սիրելի տիկին, պատասխանեց սեփհականատէրը ժպիտ ի շուրթն, և այդ հաւանութիւնը լիովին կուտամ առանց ունէ վերապահութեան:

Լա՛ւ, — եթէ ուզէք, վաղն երեկոյ իսկ ձեր հաստատութեան երկոտասանամեակը պիտի տօնենք ի միասին:

— Ամենայն հաճութեամբ, տիկին:

— Հիմակուց իսկ միջոցներ ձեռք առէք՝ որպէսզի վաղուան թերթերը ծանուցանեն սոյն հանդէսն և, հարկ եղած կարգադրութիւններն ընելու համար, վաղն առաւօտ ձանձրոյթն առէք դալ զիս գտնելու Ապոդոն Օթեւանք. Տիկ. Նօնօ պիտի հարցնէք:

Սեփհականատէրն ապշած կը մնար. ես

ևս՝ ոչ նուազ իրմէ. գալով Շապուրօֆի՝ անիկա վարժուած լինելու էր իւր գարմուշւոյն արտառնողութեանց:

Սմկներեւ էր թէ սոյն տարօրինակ առաջարկութիւնը կը ժպտէր մեր խօսակիցին. հետզհետէ այդ ծրագրին կը յարէր հոգւով մարմնով:

Իւր ընկերակցութեամբ և հապճեպով ժէկ երկու գաւաթ վէրմութ խմեցինք. պէտք էր չյապաղէինք օթեւան վերադառնալու. նաւապետին ի պատիւ տրուելիք խնջոյքին ժամը կը մօտէր:

Երբ հոն վերադարձանք՝ Նօնօ կ'ըսէր օթեւանապետին, որու կանխաւ յանձնարարած էր ընթրիքին պատրաստութիւնը.

— Յուսամ թէ ամէն ինչ ի կարգին է. յայտնի է թէ ութ անձի համար սեղան մը յանձնարարեցի ձեզ. ի հաշիւ դնելով մեր հիւրն և զձեզ՝ որ նոյնպէս հրաւիրեալս էք, հինգ անձ կը լինինք, ինչ որ բաւական չէ ուրախ սեղան մը սարքելու համար. պիտի խնդրեմ ուրեմն ձեզմէ որ երեք սեղանակիցներ ևս ինձ հայթայթէք, մասնաւորապէս մտաւորական անձեր, նախընտրանօք հրապարակագիրներ. յուսամ որ առիկա կարելի լինի ձեզ համար և կը վստահիմ ձեր ընտրութեան վրայ:

— Անմիջապէս ատով պիտի զրադիմ, տիկին, և յուսամ թէ դո՛ւ պիտի մնաք. քաղաքիս ամենէն կարեւոր թերթերու խմբ-

բագրական մարմիններուն մէջ բազմաթիւ ականաւոր ծանօթներ ունիմ և պարագան այնքան արտակարգ է որ իմ հրաւիրելիք անձերս մեծ հաճոյքով պիտի սեղանակիցն մեզ:

Ժամը ճիշդ վեցին, ղինուորական ժամ, նաւապետը կը հասնէր ծաղիկներով բեռնաւորեալ. Նօնօ, որու կ'ընկերանայինք մենք ևս, ամենաչնորհալից կերպիւ կ'ընդունէր և կ'առաջնորդէր զայն այն մասնաւոր սրահն ուր սեղանը յարդարուած էր:

Պահիկ մը վերջ, օթեւանապետին առաջնորդութեամբ, կը հասնէին միւս երեք հրաւիրեալներն ևս և Նօնօյի կը ներկայացուէին. մին՝ կարեւոր թերթի մը տնօրէնը, միւսը՝ նոյնքան կարեւոր թերթի մը խմբագրապետն և երրորդը՝ բազմաթիւ գրական թերթերու աշխատակից:

Սոյն բազմաճոխ սեղանին կը նախագահէր բնականաբար Նօնօ, իւր աջակողմն ունենալով նաւապետն և ձախակողմն՝ Էֆրեմի տնօրէնը:

Շնորհիւ իրեն՝ խօսակցութիւնը շուտով ոգեւորուեցաւ սեղանակիցներուն միջև. որպէս միշտ զամէնքն իւր հմայից ներքեւ կը պահէր:

Նաւապետը խիստ զուարթ էր և, իւր ասպնջականուհւոյն խնդրանաց վրայ, իւր ծովային կեանքէն զուարճալի մանրադէպեր պատմել սկսաւ, համով հոտով մանրադէպեր:

կը պատմէր թէ միշտ անպակաս էին ուղեւորներ՝ որք շողենաւին սակաւ ինչ տատանումէն սարսափահար կը լինին և ընկըղման վտանգներ կը տեսնեն. այսպէս անգամ մը, երբ դեռ երկրորդ նաւապետ էր, բաւական ալեկոծ ծովու վրայ, երեկոյեան ճաշը կ'ընէր միակ ուղեւորի մը հետ, որ երկրորդ կարգը կը գտնուէր. առատօրէն կ'ուտէին ու կը խմէին՝ հաճոյալից խօսակցելով. այդ միջոցին կամրջակի տարեւոր ուղեւորուն հիմար ճակատէն եր սեղանատունէն ներս մտնել և խօսքն իրեն ուղղելով՝

— Նաւապետ, բացագանչած էր, կ'ընկզմինք կոր և դու, փոյթ չընելով իսկ, կ'ուտես ու կը խմես կոր. շուտ աւարտէիր դէթ և վեր ելնելով՝ զմեզ ազատելու աշխատէիր :

Ուրիշներ ընկերացած էին անոր և, աւելի հեռուն կեցած, նզովքներ կը թափէին իւր գլխուն սոյն կերուխումին համար :

— Բարի պառաւ, պատասխանած էր անոր, եթէ քեզ ընկերացողներն և դու մանանելիս հասի չափ խելք ունենայիք, փոխանակ այսպէս գանդատելու, ազօթքի կը կենայիք և կ'ըսէիք. «որքան դո՛ւ եմք որ մեր նաւապետն անփոյթ ու զուարթ կ'ուտէ ու կը խմէ կոր. իցիւ թէ երկար ժամեր դեռ այսպէս շարունակէր և սեղանէն չբաժնուէր :» Արդարեւ եթէ իսկապէս վտանգ մը լինէր՝ կ'ընայի հոս կենալ :

Եւ բողոքարկուք համոզեալ և գոհունակ հեռացած էին :

Ուրիշ անգամ մը, նմանօրինակ պարագայի մը մէջ, ուղեւոր մը՝ բոլորովին յուսահատ՝ կը հարցնէր իրեն թէ շողենաւը դեռ որքան պիտի կրնար դիմանալ ընկղմելէ առաջ :

— Բարեկամս, յարած էր անոր, ձեռքենք այդ կէտն՝ որու իմիջոյ պիտի պատասխանեմ. ես արդէն կ'ուզէի գլխդ տեսնել՝ կարեւոր տեղեկութիւն մը հարցնելու համար. ձեր քաղաքին մէջ՝ երբ մէկը մեռնի՝ ճոխ դադալի մը համար որքան վճարել հարկ կը լինի :

— Մօտաւորապէս երեք հարիւր տրախմի :

— Լաւ ուրեմն, փոխանակ յուսահատ լինելու, դո՛ւ չլինի՞ս որ առնուազն ութ հարիւր հազար տրախմի արժող դադալի մը մէջ պիտի թաղուիս :

Չնօնօ զուարճացնելու համար, նոյն աւիւնով, ուրիշ պատահարներ եւս պատմեց և սեղանակիցներէ ոմանք, հետեւելով իրեն, միշտ ծովային ուղեւորութիւններէ հետաքրքրաշարժ դէպքեր յիշեցին :

Այսպէս, նաւապետին ի պատիւ արուած սեղանին վրայ, խօսակցութիւնը միմիայն ծովու շուրջ դարձաւ, ինչ որ պատշաճագոյնն էր :

Միջոց մը նաւապետը հարցուց Նօնոյի :

— Ներեցէ՛ք, բարեկամուհիս, այն անունները, զորս դուք և ձեր զարմիկը կուտաք իրարու, Նոնո և Տոտո, այնպիսի անուններ են, զորս չեմ խմացած երբէք. ուրկի՞ց գտած էք զանոնք:

— Այդ անունները մեր երկուքին հազդրութիւններն են. արդարև զարմիկս, որպէս այս մէկ քանի օրերու միջոցին դատեցիք, յուսամ, յոյժ արթնամիտ է և հազդրութեամբ Տոտո կոչած են զայն. իսկ ես, որովհետև երբէք չեմ մերժեր՝ երբ կա՛մ բարի, կա՛մ արտառոց գործ մ՛ընելու պատեհութիւնն ինձ ընձեռնուի, կրկնակի ժխտական Նոնո անուամբ մկրտած են զիս:

Միշտ սրամիտ պատասխան մը կը գտնէր տալու:

Երբ կարգը սուրճին ու մարտդականներուն եկաւ՝ օթեւանապետը բերել տուաւ պանդոկին ոսկեմատեանն և զայն ներկայացնելով Նոնոյի, խնդրեց որ հաճի մէկ քանի տող գետեղել հոն:

Նոնո, առանց ծեքծեքանքի, անմիջապէս հոն գրեց Ֆրանսերէն լեզուաւ.

L'Hôtel Apollon est un établissement vraiment somptueux et digne de loger même des têtes couronnées. Tout y est parfait et je n'y trouve qu'un seul défaut; son nom aurait dû contenir trois mots au lieu de deux: Apollon Palace Hôtel.

Ապողոն Օթեւանն արդարև հոյակապ

հաստատութիւն մ'է և արժանի նոյն իսկ թագակիր գլուխներ հիւրընկալելու. հոն ամէն ինչ կատարեալ է և թերութիւն մը կը գտնեմ լոկ. իւր անունը, փոխանակ երկուքի, երեք բառ պարունակելու էր. Ապողոն Պալաս Օթեւան:

Որքա՛ն սիրուն, նոյնքա՛ն չողովարար էին սոյն մէկ քանի տողերը հաստատութեան համար և ամէնուն ջերմ հաւանութեան արժանացան իրաւամբ:

Ոսկեմատեանն էփխերխի տնօրէնին ձեռքը կ'անցնէր, որ կը գրէր ի ստորև.

Et cette nouvelle dénomination s'impose d'autant plus qu'une souveraine vient d'y élire domicile; non pas une de ces souveraines auxquelles le hasard seul confère ce titre, mais bien une véritable souveraine de naissance, souveraine de beauté et d'esprit, la signataire précédente.

Եւ սոյն նոր յորջործումը հարկեցուցիչ կը լինի՝ մանաւանդ զի վեհապետուհի մը զայն ընակավայր ընտրած է իրեն. ո՛չ մին այն վեհապետուհիներէն՝ որոնց բախտը լոկ կը չնորհէ սոյն տխուսն, այլ ճշմարիտ վեհապետուհի մը ծննդեամբ, գեղեցկութեան և մտացիութեան վեհապետուհի, անիկա որ ինձմէ առաջ ստորագրած է:

Ասկից աւելի չնորհալի տողեր չէին կրնար ձօնուիլ առ Նոնո:

Երեկոյթն աւարտելու համար ամէնքս

ի միասին գացինք ի Ֆալէրա և ներկա՞ գտնուեցանք Այսա ի ներկայացման մը, զոր խալաղական գուռաներդական խուժը մը կուտար:

Կէս դիշերն անցած էր երբ մեր հիւրերէն լաժնուեցանք. նաւապետն, որ չողենաւ կը վերադառնար, կը խոստանար Նօնօյի՝ իւր ուղեւորութենէ յաջորդ վերադարձին՝ երթալ զինք գտնել ի Գօրֆու:

Նօնօնոյնպէս սիրալիր կերպիւ կը ճամբէր հրապարակագիրներն, որք սքանչացեալ էին, և անոնց ժամադրութիւն կուտար հետեւեալ երեկոյնն համար Փափկակերներու Ծաղաբանն, որու երկոտասանամեակի հանդէսին պատմութիւնը տեղի ունեցած էր սեղանին վրայ բոլոր հրաւիրեալներու խանդավառութեան մէջ:

Եւ օթեւան հառնելով՝ երեքս ալ իրարմէ հրաժեշտ կ'առնէինք և մեր սենեակները կը քաշուէինք. ինքզինքս քունի յանձնելէ առաջ՝ կը մտաբերէի նոյն օրուան դանազան դէպքերն, որք այնքան հաճօք պատճառած էին մեզ և զորս միմիայն սոյն թովչուհիին կը պարտէինք. տխրադին կը խորհէի թէ որքան սրտաբեկ պիտի լինէի՝ երբ իրմէ բաժանման ժամը հնչէր ինձ համար. չաբաթ մը միայն սոյն երանաւէտ կեանքը պիտի կրնայի վայելել:

Ը.

Բապինովսքի երկրորդ դադար մ'առաւ. մեր հետաքրքրութիւնը ծայրագոյն սահմանին հասած էր և անհամբեր կ'ապասէինք սոյն արտակարգ իրավէպին յանդուժին. իւր ողեւորութիւնն աւելի եւս զրգուած էր. առաքեալ մը, քարոզելու համար, աղկից աւելին չալտի կրնար ունենալ:

— Բարեկամքս, չարունակեց, իւր պատմութեան թելը կրկին ձեռք առնելով, ինձ ունկնդրելու համար ձեր բարեացակամութիւնը չարաչար գործածեցի, բայց տակաւ առ տակաւ վախճանին կը յանգլինք:

Հետեւեալ առաւօտ ակամայ բաժնուեցայ նորաստաց բարեկամներէս և սակայն պէտք էր սկսիլ այն բանակցութեանց, զորս պետերս յանձնած էին ինձ, և փութացի երթալ թղթատարական վարչութեան տնօրէնին մօտ, բայց մեկնելէ առաջ խոստացայ միջօրէին վերադառնալ՝ իրենց հետ իմիասին ճաշելու համար:

Վերադարձիս մեզ ոեղանակից գտայ ֆրանսոցի տիկին մը, որ երկու շաբաթէ հետէ մեր օթեւանը կը բնակէր և որու հետ առաւօտուն ծանօթացած և մտերմութիւն հաստատած էր Նօնօ. հետն ունէր իւր ութնամեայ աղջիկը, փոքրիկ հրեշտակ մը, լիովին համապատասխան իւր անուան, Անժէլ:

Սոյն փոքրիկ ֆրանսուհին մանկական ուժգին համակրութեամբ մը Նօնօյի յարած

էր. անոր վիզին կը փարէր, չէր ուզեր անոր մօտէն բաժնուիլ. արդէն Նօնօ մանուկները չափազանց սիրել կը թուէր:

Տիկին Շարնիէի ամուսինն, որ իրեն կ'ընկերանար, հնախոյզ մ'էր, հնութեանց առեւտուրով զբաղող. այսպէս գործով եկած էին. անիկա մէկ քանի օր առաջ Յունաստանի ներսերը դադած էր գնումներ ընելու համար:

Սոյն անսեթեթ ճաշը շատ աւելի ու չազբաւ կը լինէր ինձ համար քան նախորդ երեկոյեան փառաւոր խնջոյքը:

Արդարեւ Տիկ. Շարնիէ, մանկամարդ, դեղանի և յոյժ դարգացեալ, բարիդուհի մ'էր մինչ իւր մատներու ծայրն և պատեհութիւնը կը ներկայանար ինձ բազդատութեան դնելու գնօնօ իւր ամենէն արժանքնաւոր մէկ ընկերուհւոյն հետ:

Ամենէն անկողնակալ մէկը պիտի գերադասէր գնօնօ անկասկած. ուրեմն ե՛ս որ քսմն առաւել:

Նօնօ արեգակի, մինչդեռ ուրիշներ՝ սասողերու դերը կատարելու սահմանեալ էին և բնական էր որ երբ առաջինն երեւէր՝ միւսները նսեմանային:

— Սիրելի՛ս, կը հարցնէր միջոց մը ֆրանսուհին, չեմ գիտեր թէ անխորհուրդ կը լինի՞մ եթէ հարցնեմ թէ ինչո՞ւ ձեզ չընկերանար ձեր ամուսինը:

Աւասիկ հարցում մը՝ զոր ես ևս մէկէ

աւելի անգամներ փորձուած էի ուղղել Շապուրօֆի, սակայն յարմարագոյն առիթի մը կ'սպասէի:

— Սիրեցեալ բարեկամուհի՛ս, կը պատասխանէր Նօնօ, այրի մ'եմ. վեց ամիս կենակցութենէ վերջ կորուսած եմ ամուսինս. այժմ ձեզ դիտել տալէ վերջ թէ չեմ գիտեր բառերը ծամծմել և թէ միշտ համարձակ ու անկեղծ կը խօսիմ, պիտի յայտարարեմ թէ սոյն եղերական վախճանը բարեբախտութիւն մը կը նկատեմ ինձ համար եւ առաւել՝ մեկնողին համար. ձեր առաջ ունիք իգական սեռի մէկ արտակարգ նմոյշը. քսան և մէկ տարեկան եմ և ցարգ մարմնական ցանկութիւն չեմ ունեցած երբէք. ասիկա բացարձակ ճշմարտութիւն մ'է. պիտի կրնամ փոխուիլ այսուհետեւ. չեմ յուսար, զի այնպէս կը կարծեմ թէ կազմածական թերութիւն մ'ունիմ. տասնեւթի միջ, երբ զանազան պատշաճութիւնք ինձ հարկադրեցին սոյն ամուսնութիւնը. պէտք է յաւելում թէ ամուսինս չափազանց կը սիրէր զիս հոգեւին, բայց նաև մարմնովին. աւասիկ կէտ մը՝ որու վրայ համաձայն չէինք և մեր վեցամօտայ կենակցութիւնն անդադար ընդլայնեց այն խրամատը՝ զոր մեր կազմախօսական այլանմանութիւնն առաջին օրէ իսկ բացած էր մեր միջև. վիշտէն մեռաւ՝ ապահովուցին ինձ. օրհնեալ լինի իւր յիշատակը:

Պահիկ մը դադարէ վերջ՝ յորում տակաւ փարատած էր այն տխուր ամպն, որ քիչ առաջ իւր ճակատը պատած էր,

— Շարունակելով միշտ անկեղծ լինել՝ պիտի յաւելում թէ դարմիկա՝ որ աւասիկ, և ե՛ս՝ զիրար կը սիրենք պղատոնական սիրով մը. եթէ, շատ ուրիշներու նման, զուտ տեսական սիրոյ չէք հաւատար՝ հաւատացէ՛ք անոր, բարեկամուհիս. վերջապէս կարելի եղաւ մեզ իրազործել այն երազը, զոր ազատ մնալէս ի վեր կը փայփայէինք. մեր ծննդավայրին հետ ամէն կապ խզելով՝ հեռացանք անկից և պիտի վարենք արտառոց կեանք մը, զոր դժած ենք մեզ համար. թո՛ղ բաւ լինի այսօրան բացատրութիւն, գէթ առ այժմ:

Տիկ. Շարնիէ և ես ապշահար կ'ունենդրէինք՝ մինչդեռ Շապուրօֆ հիացմամբ կ'ըմբռնէինք իւր վարմուհւոյն խօսքերն և լիակատար հաւանութեան նշաններ կ'արտայայտէր:

Խօսակցութեան նիւթը փոխուեցաւ այլ ևս. ես խոկուն կը մնայի. Նօնօյի յայտարարութիւններն անկեղծութիւն կը բուրբէին համակ և վճռարար կը հառտատէին այն ենթադրութիւնը, զոր վերջերս ըրած էի Նօնօյի և Տօտօյի յարաբերութեանց մասին:

Միջօրէէն վերջ ամէնքս ի միասին Թանգարանն այցելել գացինք և ապա Արքայական Պարտէզը շրջագայութիւն մ'ընելէ վերջ՝ հոն հովանուտ անկիւն մը բազմեցանք:

Քիչ վերջ սակայն, Անժէլ, որ կ'ըսէր թէ դեռ տեսնելիք բաներ ունէր պարտէզին մէջ, խնդրեց Նօնօյէ որ իրեն ընկերանայ:

Իրենց բացակայութիւնը չուրջ կէս ժամ տեւեց և սակայն այդ կարճ ժամանակամիջոցին մէջ արտակարգ դիպուած մը պատահած էր. աւասիկ թէ ի՛նչ կը պատմէր Նօնօ վերադարձին:

Երբ բուրաստանին մէջ կը յառաջանային՝ Անժէլ գոյնզգոյն շահարկներ նշմարելով ու անոնց վրայ հիմնալով՝ մէկ երկու հատ քաղել ուղած էր:

Բնականաբար Նօնօ ընդդիմացած էր մանկական ոռոյն քմահաճոյքին՝ համոզկեր խօսքերով անոր բացատրելով թէ արքայապատկան պարտէզի մը մէջէ ծաղիկներ քաղել ո՛չ միայն անվայել էր, այլ նաև արգիւեալ:

Նոյն պահուն խիստ վայելուչ պարոն մը, որ հաւանաբար խնդրոյն տուրկան հասկցած և այսպէսով իրենց մօտեցած էր, խօսքը Նօնօյի ուղղելով ժպիտ ի շուրթն.

— Տիկի՛ն, ըսած էր, ամէն կանոն իւր բացառութիւնը կ'ունենայ և կարծեմ թէ անդթութիւն պիտի լինէր սոյն սիրուն աղջրկուկին վրէտ պատճառել՝ անոր մերժելով մէկ քանի ծաղիկներ. վիշտը խնայելու է մանաւանդ մանուկներուն. անոնք գուցէ աւելի ուշ այնքան պիտի տառապին:

Նօնօ նախ այն տպաւորութիւնն ունե-

ցած էր թէ քծնաբանի մը հետ դործ ունի. բայց իրեն յատուկ արթնամտութեամբ, աւոր պարզ քաղաքացիի տարազին ներքեւ, ճանչցած էր Եօրկիոս արքային համակրելի և ժողովրդական գէմքն որ, որպէս Յուստտանի մէջ, հոս ևս ամէն ուրեք ի ցոյց դրուած է. շատ բաներ կարգացած էր անոր կենսագրութենէն. գիտէր թէ այսպէս ծըպտեալ շրջադայելով գրեթէ միշտ՝ զուարճալի պատահարներու կը հետամտէր. գիտէր թէ անի, Եւրոպայի վեհապետներուն միջև, ամենէն աւելի ըմբոստն էր արարողութեանց գէմ թէ՛ իւր սեփական և թէ՛ օտար երկիրներու մէջ:

Եւ ոչ մէկ վեհապետ, կը շարունակէր, պիտի ընէր ինչ որ անիկա ըրած էր ի Ֆրանսա գիւղի կայարանի մը մէջ գիշեր մը՝ ուր իւր մէկ բարեկամին գալոտեան կ'սպասէր. կառախումբը համեմատու՝ տեսած էր պառաւ կին մը, որ իւր վակօնին դռնակը բանալու չէր յաջողեր. փութացած էր զայն բանալ և, տեսնելով որ հետը ծանր կողով մ'ունի, զայն վար իջեցնելու հոգածութիւնն ունեցած էր:

— Բարեկամս, յարած էր պառան, անոր փութկոտութիւնը չարաչար մեկնելով և զայն կայարանի բեռնակիրներէն մին կարծելով, եթէ կողովը մինչև կառք մը փոխադրես՝ լուս պարգև մը կուտամ քեզ:

Եւ Եօրկիոս, այդ ծանր կողովը ձեռ-

քը բռնելով և կնոջը հետեւելով, կայարաննէն դուրս ելած և կառքի մը մէջ գետեղած էր զայն:

Պառան առատաձեռնօրէն յիսուն սանթիմ պարգև կը շնորհէր իրեն:

Նոյն պահուն իւր բարեկամն, որ զինք կը փնտռէր, վրայ կը հասնէր և ապշահար կը մնար:

— Սիրելի՛ս, կ'ըսէր անոր արքան, սոյն բարի կինը պատճառ եղաւ որ ճակտիս քրտինքովը սոյն առաջին դրամը շահիմ. զայն իբրեւ նուիրական յիշատակ պիտի պահեմ:

Եւ, ի մեծ շուարում և ամօթահաբուսութիւն պառաւին, ամէն ինչ պարզուած էր:

Նոյն, սոյն մանրավէպը պատմելէ վերջ, կրկին կը վերադառնար իւր անձնական պատահարին:

Իրեն ուղղուած խօսքերուն պատասխանած էր.

— Սոյն բառերը, թէև յոյժ փափկօրէն արտասանուած, արքայական պատգամի մը նման կը հնչեն ականջներուս. անկասկած եմ որ սոյն գեղեցիկ երկրին վեհապետին առաջ գտնուելու պատիւն ունիմ:

Սոյն ավյափոյ և մաացի պատասխանը հաճելի թուած էր արքային, որ խկապէս յոյժ կնամեծար՝ յարած էր.

— Դիցուք թէ տոթիկա անկասկածելի լինի, բայց միտնգամայն պէտք է ընդունիլ

թէ ես ես՝ դատակարգութեամբ ինձմէ աւելի գերադասի մը առաջ գտնուելու պատիւն ունիմ, դիցուհեոյ մը առաջ, Շնորհաց դիցուհիներէ միոյն և կը մնայ ինձ գիտնալ թէ Աղլայի՛ս, Թալիա՛, թէ Նւփրոսինէ կը կոչուիր:

— Զեր վեհափառութիւնը չափազանց ողորջալի խօսքեր կ'ուզէ ինձ և, երախտագիտութիւնս յայտնելու համար, նախ իւր հրամանին պիտի հնազանդիմ:

Նւ հապճեպով մէկ քանի շահարակ քաղելով՝ սիրուն փունջ մը պատրաստած, զոր Անժէլի տուած էր:

— Նւ ապա շնորհը պիտի խնդրեմ Զեր վեհափառութենէն զինք ծաղկազարդելու. ասիկա որքա՛ն յիշատակաց արժանի պատիւ մը պիտի լինի ինձ համար, նոյնքա՛ն բաղդարեր պիտի լինի ձեզ համար, հաւատացէ՛ք ինձ:

Արքան ժպտած էր իբրեւ հաւանութեան նշան և Նոնօ իրեն յատուկ նազանօք անոր լամբակին անցուցած էր երկներանդ սքանչելի շահարակ մը:

Յետոյ պահիկ մը ի միտսին քալած էին. այդ միջոցին՝ վեհապետին հարցմանց պատասխանելով՝ յայտնած էր թէ նոր հասած օտարուհի մ'էր և թէ քանի մ'օրէն կ'երթար ի Գօրֆու:

Իսմնուելէ առաջ արքան հրաւիրած էր զինք, դեռ չմեկնած, օր մը այցելելու իրեն

ի պալատ. շատ ախարժ զգացած էր իւր սրամիտ խօսակցութենէն:

Զէր ըսեր թէ իւր աչաց հոսանումն ալ իւր դերը խաղացած էր:

— Զեր հրաւերին սիրով պիտի պատասնեմ, վեհափառ Տէ՛ր, միայն թէ ես աւելի տոխպոյական հրաւէր մ'ունիմ ձեզ ուղղելիք և յուսամ թէ չպիտի մերժէք զայն՝ գէթ ի յարգանս այն շողմալից խօսքերուն, որոնցմով նախապէս պատուեցիք զիս. այս երեկոյ Փափկակեղնեւրու Ծաղարանին երկօտաւանամեակի հանդէսը սարքած եմ և որքա՛ն արտակարգ պատիւ մը պիտի լինէր ինձ համար Զեր վեհափառութեան գէթ պահիկ մը ներկայութիւնը:

Նորկիոս, որ առաւօտեան թերթերու մէջ այդ հանդէսին ի՞նչ տարօրինակ պայմաններու մէջ որոշուիլը կարգացած և հետաքրքրուած էր, յիշած էր անմիջապէս անոր անունը, պատմել կուտար ինչ որ պատահած էր և, աչն մտացիօրէն քմայոտ կնոջ վրայ հիացած, կը խոստանար երեկոյեան ժամը տասնին այցելել իւր հանդէսին:

Շնորհադեղ բառեր Նոնօյի կողմանէ եւ ձեռքի սեղմումով մը բաժնուած էին իրարմէ:

Նոնօ կը ճառադայթէր. իւր խօլ ծրագիրն աւելի ևս շուք պիտի ստանար, աւելի ևս ազմուկ պիտի հանէր. այս էր իւր փափաքն և անտահման էր իւր ցնծութիւնը:

Տիկ. Շարնիէ արմացած, զարմացած կը

մնար. կը հաւատէր թէ նոյն իսկ Ֆրանսայի մէջ նոյնքան յանկուցիչ և նոյնքան ուշադրաւ կ'նոջ մը չէր հանդիպած երբէք:

Գալով Շապուրօֆի՝ խանդավատմանօք ունկնդրած էր իւր զարմուհւոյն պատմութեան և իրաւամբ աւելի ևս կը հպարտանար անորմով. մնաց որ անոր յաջողութիւնները բնաւ զարմանք չէին պատճառել իրեն. հարկաւ, քանի որ նոյն իսկ ինձ, որ հապիւ մէկ քանի օրերէ ի վեր իւր մօտ կ'ապրէի, այդ յաջողութիւններն այլ ևս բնական, անհրաժեշտ կը թուէին:

Նոնօյի ծայրայեղ ուրախութիւնը մեզ ևս փոխանցուած էր. մենք ևս իւր շուքով պիտի շքաւորուէինք. չյապաղեցանք վերադառնալու օթեւան՝ ուր պարտ ու պատշաճ արդուզարդ մը պիտի ընէինք երեկոյեան հանդէսին համար՝ որու բացման, ժամը վեցին, ներկայ գտնուելու էինք:

■

Փափկակերներու Ծաղարանին երկոտանամեակի հանդէսը յոյժ փառայեղ կերպիւ տօնուեցաւ, ամէն կանխատեսութիւններէ դէր ի վերոյ, նոյն իսկ Նոնօյի կանխատեսութիւններէն:

Երբ շուրջ ժամը վեցին հոն հասանք՝ սեփականատէրն, որու Նոնօ տոմսակաւ մը և ամենայն զաղտնատացութեամբ աւետած էր արդէն Արքային այցելութեան բարեբա-

տիկ լուրն, աւելի ևս խանդավառեալ, մեծադոյն պատրաստութիւններ տեսած էր իւր և ընկերներուն ընդունելութեան համար:

Ինք անձամբ դուրս ելաւ զմեզ առաջնորդելու համար յատկապէս պատրաստուած պատուոյ սեղան մը և, երբ Նոնօ սաքը հաստատութիւնէն ներս կը գնէր, երաժշտաց խումբն, որ մասնաւորապէս վարձուած էր նոյն երեկոյեան համար, Պարիկիմու Քայլերգն (Marche des Fées) ամեկ սկսաւ:

Այդ սեղանէն շուրջ բոլորուած էին արդէն երկու սուէ տիպաւոր հրաւիրակներ, որք Նոնօյի գալուտան կ'սպասէին անհամբեր և սքք, ի պատիւ իրեն, ընծադին կայթիւններ արծաթեղէն:

— Մեծ պատիւ մ'է ինձ, Տիկնա՛յք և Տիա՛րք, ըսու սեփականատէրը խօսքն անոնց ուղղելով, ձեզ ներկայացնել զՏիկ. Նոնօ, որու վրայ երէկէ ի վեր սքանչանօք կը խօսին քաղաքին և թերթերուն մէջ. հաստատութեանս բարի հրեշտակը կը նկատեմ զինք՝ քանի որ ինք յղացու գալափարը տոյն հանդէսին, զոր ի միտն կազմակերպեցինք և տոյն մէկ քանի զուարթ ժամերը, զորս պիտի տնջնենք, իրեն պիտի պարտենք և պատկապէս:

Ապա կորդն եկաւ զՏիկ. Շարնիէ, զՇապուրօֆ և զիւր ներկայացնելու:

Նոնօ իւր շուրջ անմիջապէս համակրութիւն անդձեղ զվրայ և, բնա ին խորխորանք

չունենալով, շուտով մտերմական շրջանակ մը կը կազմէր:

Աթէնքի ճոխ դասակարգին սոյն ժամադրավայրը հետզհետէ կը լեցուէր հատընտիր բազմութեամբ մը և Նոնո ամէնուն ուշադրութեան և հիացման առարկան կը հանդիսանար. այս պարագան զինք չէր խրոչեցնէր բնաւ. ընդհակառակն գշտոյի մը վեհապահութիւնն ու նազանքը կը պարզէր:

Չէին յապաղեր նաև հասնելու Էփիսոսի տնօրէնն և միւս երկու հրապարակագիրներն, որք Նոնոյի հրաւիրեալներն էին և որք արդէն տիրող զուարթութեան նօթ մ'եւս կ'աւելցնէին:

Եւ աշխարհիկ խօսակցութիւնը յարաճուն կենդանութիւն կ'ստանար մեր սեղանին շուրջ այն խրախճանութեան հետ, զոր անիկա մեզ կը հայթայթէր իւր լիառատ ըմպելիքներով և խորտիկներով:

Բրգտձև վիթխարի հաստեայ մը անոր մէջտեղ կը բարձրանար՝ որու գագաթը կնամեծար սեփհականատէրը փոքրիկ դրօշակ մը գետեղած էր Յաւեհ's կեցցի Նոնո վերտառութեամբ:

Գաւաթներն իրարու կը յաջորդէին անդադար. Նոնոյի, սեփհականատէրին կենաց, հաստատութեան առաւել ևս բարգաւաճման համար կը պարպուէին ընդհանրապէս:

Հելլենացիք ատենաբանելէ յոյժ կ'ախորժին. ասիկա իրենց նախնեաց մէկ ժառանգութիւնն է անկասկած:

Անճնաւորութիւն մը խօսք առաւ և Փափկակերներու Մաղարանին երկոտառանմայ պատմականն ըրաւ. դրուատիքներ շուայլեց սեփհականատէրին, Տիար Լազարօթի որ, հետզհետէ կստարեկազործելով, տիպար հաստատութիւն մ'ըրած էր զայն՝ անհրաժեշտ Աթէնքի հայլայֆին և անոր աւելի ևս պայծառացմանը բաժակ առաջարկեց:

Քիչ յետոյ Էփիսոսի տնօրէնը յօտին կանգնեցաւ և փիլիսոփայական տեսութեամբ մը սկսաւ իւր նախաբանը:

Կենաց մէջ, կը հաւատէր, միայն զուարթ և գոհունակ ժամերը հարկ է ի հաշիւ առնել. իրաւունք կուտար բնակիչներուն այն քաղաքին՝ որու գերեզմանատանց շիրիմներուն վրայ՝ իբրև կենաց տեւողութիւն, մի միայն երջանիկ օրերու տեւողութիւնը կ'արձանագրէին, այնպէս որ օտար այցելուներ զարմացեալ կը մնային տեսնելով որ հանգուցեալներու մեծամասնութիւնը մէկ քանի տարիներէ աւելի ապրած չէր և մանուկներու գերեզմանատուն կարծելով՝ բացատրութիւն կը խնդրէին և, երբ խնդրը կը լուսաբանուէր, կ'սքանչանային այն ժտոյցի եղանակին վրայ՝ որով կենաց տեւողութիւնը կը հաշուէին:

Յետոյ ատենախօսը, Նոնոյի ակնարկութիւն ընելով, կը յարէր թէ Աստուած մերթ ընդ մերթ աշխարհ կ'ուղարկէ ժպիտի առա-

քեղուհիներ, որք իրենց չուրջ ուրախութիւն
և գնծութիւն կը ճառագայթեն. ուրիշներ
ի հարկէ ալք առաքելութիւնըէ մին պիտի
նկատէին զնոնա, որ երկու օրուան մէջ այն-
քան կ'նդանութիւն փռած էր ամէն ուրեք
ուր դանուած էր:

Բայց, կը յաւելուր, ինք որ նախորդ դի-
շեր անոր սեղանակից լինելու պատիւն ու-
նեցած էր, իւր անձնական կարծեօք, ո՛չ
մէկ կերպիւ կրնար հաւատալ թէ նէ մարդ-
կեղէն արարած մը լինի. իրենց հին դիցա-
բանութեան շնորհալից գիշուհիներէն մինն
էր ապօրոգիացէա, որ քծայարար իրենց
խաղ մ'ընէ՛լ եկած էր և որ կը վախճար թէ-
յանկարծուած պիտի աներևոյթանար:

Այն չաղամայից խօսքերն ուժգին ծա-
փահարուեցան և կրկին գուռթներ պարպուե-
ցան Նոնայի կ'նդանութեան:

Աինչ այդ մինչ այն ժամը տօնն հասաւ
և վեհապետն իւր մէկ թիկնապահին հետ
ընկերացելաւ—երէկուէն եւս քաղքենի ի տա-
րադով—ներս մտաւ արքայալայիչ ճշդա-
պահութեամբ:

Ատիկա զգայացունց անակնկալ մ'եղաւ
ներկաներուն համար. ամէն սք ի յարգանս
յատին կանգնեցաւ. նուազախումբն սկսաւ
արքայական քայլերդն անել:

Նոնա ընդ առաջ ուղայաւ զայն ընդու-
նելու համար:

— Վեհապետ Տէ՛ր, արատաւնեց կա-

տարեալ համարձակութեամբ, սոյն հաստա-
տութեան սեփականատէրին և իմ երախ-
տալիսութիւնը չափ ու սահման չունի վասն
այն շնորհայ՝ զոր մեզ կ'ընէ՛ք մեր անշուք
հանդէսը սրտուելով. ամիսսոյ աւարտած
հանդէս մը չպիտի կրնայ անշուշտ ընծայել
Ձեր վեհապետութեան այն բոլոր մեծա-
բանքներն՝ որոնց այնքա՛ն արժանի էք ձեր
անձնուէր հպտտակներուն կազմանէ, բայց
խորին, անկեղծ, սրտագեղ զգացումներ
անոնց տեղ պիտի բռնեն լիութիւն:

Արքան տիներէս հաճոյքով մը ունին դը-
րաւ սոյն հակիրճ խօսքերուն՝ որոնց պա-
տասխանեց.

— Սիրեցեալ արկին, դուք բարի հրեշ-
տակ մ'էք, զոր երէկէ ի վեր նախախնաւ-
մութիւնը մեզ առաքած է և սոյն բարի հը-
րեշտակին սարքած հանդէսին, որու հրա-
ւիրուեցայ, ներկայ դանուիլ ճշմարիտ բեր-
կրանք մ'է ինձ համար. այն նուապետն, որ
զձեզ բերաւ մեզ, լիութի վարձատրութեան
արժանի է և պիտի խնդրեմ ձեզմէ որ ան-
ուանէ՛ք ձեր շողենաւն, որպէսզի Ս. Փրկչի
պատուանշանը շնորհուի անոր հրամանա-
տարին:

Ընկերացող թիկնապահը հարկ եղած
ծանօթագրութիւնն առաւ Ափրեւնի և անոր
նաւապետին մատին:

Ապա վեհապետը հրաւիրելոց յատուկ
սեղանին վրայ պատուոյ տեղն առաջնոր-
դուեցաւ:

Նօնօ անձամբ մատոյց Երեկոսի շամբանիաի առաջին բաժակը և հրաւիրեց ներկաները պարպել իրենցը թանկագին կենդանութեանն իւր թագակիր հիւրին, որու ժողովրդականութիւնն առածի կարգ անցած է ո՛չ միայն Յունաստանի, այլ ամբողջ աշխարհի մէջ. Նորին Վեհափառութիւնը, յարեց, կը միացնէ յանձին իւր այն բոլոր բարեմասնութիւններն, որք փայլելու են միապետի մը վրայ և երանի՛, բիւր երանի՛ տուաւ Հելլենացոյ՝ վառն այն զի Նախախնամութիւնն այնքան չքնաղ կերպիւ օժտեալ վեհապետ մը պարգեւած էր իրենց:

Բաժակները ծայրագոյն խանդավառութեամբ և ծափերու մէջ պարպուեցան:

Երեկոյթն աննկարագրելի ոգեւորութիւն մը ստացաւ ներկայութեամբ Վեհապետին, որ մեծաւ հաճոյակատարութեամբ կը խօսակցէր իւր այս բնորեւագոյն հպատակներուն հետ, չատերն արդէն անձնապէս ծանօթ իրեն:

Սոյն պահուն էր որ Նօնօ, առանց և ոչ մէկէ նշմարուելու, յանկարծ անյայտացաւ. բնականաբար շատ չանցած իւր բացակայութիւնը զգալի եղաւ. ամէն ոք, Վեհապետէն սկսեալ, զինք կը փնտռէր և սոյն աներեւոյթացումն ընդհանուր ապշութիւն կը պատճառէր:

Շապուրօֆի, որ քովս բազմած էր, հարցուցի թէ ի՞նչ մեկնութիւն կուտար սոյն եղելութեան. մտահոգ չէր բնաւին և պա-

տասխանեց թէ մէկ քանի օրերէ հետէ բաւական ճանչցած էի զՆօնօ՝ անոր սոյն արտակարգ արարքին վրայ չգարմանալու համար:

Սոյն բացակայութիւնը կ'երկարէր. շուրջ կէս ժամ սահած էր. Էփլոնիսի տնօրէնը ցնծութեան մէջ էր՝ իւր բունախօսութեան միջոցին այնքան լաւ գուշակած լինելուն Նօնօյի գերբնական յատկութիւնն, և Ալքային կը բացատրէր իւր կանխասացութիւնը:

Բարեբաղդաբար նոր եղելութիւն մը եկաւ ընդհանուր անձկութիւնը մեղմելու եւ ամէնքին ուշադրութիւնն առ ինքն գրաւելու:

Ապողոն Օթեւանին սեփականատէրն էր որ օտարազգի ուղեւորի մը հետ ներս կը մտնէր. երեկոյթի անթիւի հազուստներով զգեստաւորեալ սոյն երիտասարդ ուղեւորին համար, որ խաբտեալ թաւ մօրուք մ'ունէր, մեր օթեւանապետը կը յայտարարէր թէ մեծահարուստ անգլիացի մ'էր, որ նոյն օր հասած էր իրեն և որ արգահատելի ցաւագարութիւն մ'ունէր. խուլահամբ էր. մինչդեռ ինք կը պատրաստուէր հանդէսին դալու՝ անիկա ևս փափաք յայտնած էր իրեն ընկերանալու՝ երեկոյթը հաճոյալից կերպիւ անցընելու համար:

Գացին բազմեցան սեղանի մ'առաջ եւ միջկատակաւ խօսակցութեան սկսան:

Օթևանապետը Նճոն քննուեց. իրեն բացատրուեցաւ անոր անհետացումն և հարցուեցաւ թէ օթևանը չէ՞ր երևցած. աղջահար մնաց:

Նոյն պահուն միայն նշմարեց Վեհապետին ներկայութիւնն և, բոլորովին անակնկալի եկած, վաթաց երթալ անոր մօտ և իւր յարգանքները մատուցանել:

Այդ պերտաւանայով իւր տեղը՝ շարժուելով բացատրեց իւր ընկերին թաղաւորին ներկայութիւնը. Անդրկային խոշոր խոշոր քաղաւ իւր աչքերը:

Այսպէս պահիկ մը Նճոն մոռցուած էր և բոլոր ներկաները կ'ըրազէին սոյն խոլութեամբով, որու վրայ կ'արդահատէին:

Շարժուելով խօսակցութիւնն աւելի ևս եռանդեամբ կը շարունակուէր և օթևանապետը, կրկին մօտենալով Վեհապետին, կը յայտարարէր թէ սոյն արտախորդ օտարազգին, իւր մեջկատակային խօսակցութեամբ, պատմած էր մէկ քանի շարաթառաջ զուշակուհւոյ մը կողմանէ իրեն համար յայտնուած սա մարդարէութիւնը թէ ի մօտոյ պատահարար վեհապետի մը մօտ պիտի դնուէր և թէ, եթէ իւր յարգանքներն անոր մատուցանելու պատեհութիւնը գտնէր ու վեհապետը հաճէր իրեն հպիլ ու բառերն արտասանելով. « արքան քեզ կը հպի, Աստուած բժշկէ զքեզ, » նոյն պահուն իսկ իւր ախոնջները պիտի լսէին և ընդուն

պիտի խօսէր. ուստի և թախանձանօք կը խնդրէր որ վեհապետը զինք իւր մօտ ընդունելու և սոյն բառերն արտասանելու չընորհն ընէ:

Սոյն չահեկան պատմութիւնն աւելի ևս գերադրգուեց ամէնուն հետաքրքրութիւնն և Արքան սիրայօժար ընդունեց սոյն խաղաղութիւնը:

Հրաշքի մը կատարման համար ամէնուն շարուած աշագործեալն մէջ՝ Անդրկային ամենայն պատկառանօք Վեհապետին մօտեցաւ և իւր անոր առաջ կը խոնարհէր, չընորհիւ ամարարտական շարժումի մը, իւր կ'ողծմամբ, մօրուքն ու պիտը վար ինկան և աւաթիկ Նճոյի շնորհալի գիմազիներն իյայտ եկան:

Ամենէն առաջ մեծաքրքիշ խնդացողը Վեհապետն եղաւ որ, հուռի որանեղելէ, զնէ շնորհաւորեց իւր դերն այնքան լաւ խաղացած լինելուն համար:

Բոլոր ներկայք ևս հրճուանօք ծափահարեցին զՆճոն իւր ստեղծած սոյն դուարձալի միջազէպին համար և խորխճանութիւնը վերստացաւ իւր ընթացքը:

Կէս գիշերին մօտ՝ Երկիրոս հրաժեշտ առաւ ամէնուն սիրալիր խօսքեր ուղղելով, որոնց մէջ մեծ բաժին մ'ունեցաւ Նճոն. Վեհապետն աղամանդակուռ ծանրազին ապաւրանջան մը զետեղեց անձամբ անոր բաղուկին և յիշեցուց իրեն թէ մեկնումէն առաջ իրեն փոխայցելութիւն մը կը պարտէր:

Անմիջապէս յետոյ հանդիսականք խուժեցին հաստատութեան պարտէզն՝ ուր դաշտային պարահանդէսի մը բոլոր պատրաստութիւնք տեսնուած էին և պարերն աշխուժիւ շարունակուեցան մինչև արշալոյս:

Երկիւստի կողմանէ իրեն շնորհուած մեծարանքներէն վերջ մանաւանդ՝ Նօնօ իսկապէս հանդէսին թափուհին հանդիսացաւ. պարողները ձեռքէ ձեռք կը խլէին զինք և այսպէս Փափկակերներու Ծաղարանին երկոտասանամեակի հանդէսը վերջ գտաւ անլուր պաշտօնութեամբ և օրերով թերթերու և խօսակցութեանց առատ պաշար մատակարարելու հանգամանաց մէջ:

Շքեղ երիտասարդներ ասիլափոյ ջահահանացութիւն մը սարքեցին և երգերով ու կայթիւններով առաջնորդեցին զՆօնօ մինչ օթեւան:

Հետեւեալ օրը Նօնօ հինգ հազար արքախմի, երեկոյթին հասոյթը, քաղաքապետին կ'ուղարկէր աղքատաց բաշխուելու խնդրանք. այս առիթիւ եղած բոլոր ծախքերն իւր վրայ առնել կ'ուզէր, բայց Տիար Լազարօբուլօ բացարձակապէս կը մերժէր և կէսը միայն կ'ընդունէր դժուարաւ:

Պատմութիւնս յոյժ երկարեցաւ և չեմ կարող ծանրանալ այլեւս այն մէկ քանի հաճոյալից օրերուն վրայ, զորս ուղեկիցներու հետ անցուցի և որք նոյնպէս լի եղան հետաքրքրալից դէպքերով, զորս Նօնօյի բե-

ղուն երեւակայութիւնը շարունակի կ'ստեղծէր. Նօնօ Աթէնքի մէջ ձշմարտապէս ժողովրդական դէմք մը հանդիսացած էր:

Յունաստանի թղթատարական վարչութեան մօտ պաշտօնս յաջողութեամբ աւարտած էի և բաժանման տխուր ժամը հնչած էր:

Խորին սրտաքեղութեամբ հրաժեշտ առի նորաստաց բարեկամներէս և մեծ մխիթարութիւն մ'էր ինձ ոտուգել թէ իմ մեկնումս Նօնօյի և Տօտօյի վրայ ևս անկեղծօրէն տրամալից տպաւորութիւն մը կ'ընէր. խոստում առին ինձմէ՝ վերադարձիս մէկ քանի օր հիւր երթալու իրենց ի Գօրֆու:

Առաջին անգամ Եւրոպա կ'այցելէի. աւելի քան երկու ամսուան միջոցի մէջ տեսած զանազան անձերս, իրերս, վայրերս սքանչանօք համակելու էին զիս. աւանդ, համեմը կը պակսէր. Նօնօյի ներկայութիւնը:

Արդ, ասկից շուրջ երկու շաբաթ առաջ իրենց մօտ հասայ. գրկաբաց ընդունեցին զիս. ութ օր ևս զուարճալից կերպիւ անցուցի սյդ հիատեսիլ կղզւոյն մէջ՝ ուր Նօնօ կը պաշտուէր համայնքէն, վասն զի բերած էր հոն ոգեւորութիւն մը, զոր և ոչ մէկ ժամանակ ճանչցած էր:

Մեր վերջին բաժանումը շատ աւելի կսկծեցուցիչ եղաւ. ամիսէ մը պիտի մեկնին անկից ամբողջ աշխարհի շուրջ առտանդական կեանք մը վարելու նպատակաւ անպայ-

ման ժամանակի համար և, իրենք ևս ինձ յարեալ որպէս ես իրենց, ստիպանօք խնդրեցին ինձմէ իրենց թափառական բայց բերկրալից ճակատադիրը բաժնելու, թեւադրեցին ինձ հոս գործերս կարգադրելու և վերջնականապէս երթալ իրենց միանալու:

Պերճախօս չեմ գժրախտարար և, եթէ լինէի իսկ, կարծեմ սոյն երկար պատմութիւնը միշտ անկատար դադափար մը միայն պիտի կրնար տալ ձեզ այն արտակարգօրէն հրապուրիչ կնոջ վրայ՝ որուն ներքողականը լինել կը նկրտի. արդարեւ մարդ տեսած լինելու է զինք, անոր աչաց հոսանուտէն բռնուած, ցնցուած լինելու է, անոր մօտ ապրած լինելու է՝ որպէս զի հաւատայ թէ որպիսի գերազուեալէս անդիմադրելի հմայքով մը կը պարուրէ իւր շուրջ լինները. յայնժամ միակ փափաքով մը կը տոչորուի մարդ սոյն արեւակին բոլորտիքը մոլորակ մը դառնալ:

Չորս օրէ իվեր հասած եմ և ուղեկորոյս նաւու մը վիճակն ունիմ. ի՞նչ պիտի ընեմ. ես իսկ չեմ գիտեր:

Աւատիկ, բարեկամքս, հոս կ'աւարտի պատմութիւնս:

Վ.

Սոյն իրավէպը մեր ամէնքին խորին, երկիւղած լռութեան մէջ վերջ գտաւ. Բապինովսքի բաւական պերճախօս չէր գտներ ինքզինք. այսպէս կը վայլէր ըսել իրեն. մինչդեռ, ընդհակառակն, իւր հոգեբաւն շեշտերը տակաւ առ տակաւ օրօրել սկսած էին զմեզ և, այլ ևս անգիտակից մեր շուրջին, ունոց անձնատուր եղած էինք բովանդակ և կը թուէր մեզ թէ պարիկներու պատմութեան մը ունին կը դնէինք. ուստի, երբ իւր ձայնը զաղրեցաւ, կարծեա հմայք մ'էր որ խորտակած էր. ականայ գարձանք իրօրհանութեան պիտի ուզէինք որ անիկա չարունակուէր, չարունակուէր տակաւին. վերջապէս լռութիւն չունենար բնաւ:

Բապինովսքի, մեր նախկին շողշողուն ընկերակիցը, վհատեալ, նկուն երեւոյթ մ'ունէր. ինք հո՛ն էր, մեր մօտ, բայց կը զգայինք թէ հոգին կը թափառէր հեռուներն, ի խոյզ այն լուսապայծառ կնոջ՝ որու ցանցերուն մէջ բռնուած էր, և ուր մենք ևս այնքան պիտի ուզէինք բռնուիլ:

Ձի, հակառակ Բապինովսքիի թերամտութեան, մենք կ'երեւակայէինք զՆՏՈՅ այնպէս որպէս լինելու էր արդեամբ. աւելի հազուադիւր քան այն հազուադիւր կիներն, որք իւրաքանչիւր յայլափոխի մէկ մէկ սիրահար կը յարուցանեն:

Բապինովսքիի պատմութիւնն, որքան

որ բաղդատաբար հակիրճ, մեղ կը ներկայացնէր զնէ թէ՛ բնական և թէ՛ ստացական ամէն տեսակ շնորհ ու բարեմասնութիւններով օժտեալ և միանգամայն երկրային բարիքներով լցեալ. անդիմադրելի գեղեցկութիւն, ծայրագոյն բարութիւն, անսպասարամտութիւն, անթերի դաստիարակութիւն, կատարեալ կենցաղագիտութիւն, ինքնաբոխ պերճախօսութիւն, ժպիտի առաքելութիւն, ստորագրելի զոր Էփիսկոսի տնօրէնն իրեն համար կերած էր, անզուգական արտառոցութիւն և, ինչ որ կարելի չէր գտնել և ո՛չ մէկ ուրիշ կնոջ քով, գերբնական յատկութիւն մը որով՝ որպէս ինք մարմնական ցանկութիւններէ զուրկ էր՝ նոյնպէս ստորնաքարչ զգացումներէ զերծ պաշտամունք մը կը ներշնչէր միայն. արդարեւ, ինչ որ ալ ըսուի, հոգեկան սիրոյն քով մարմնական սէրը՝ պտուղին մէջ պահուած փոքրիկ ճճին է. կարելի չէ որ դայն չխաթարէ և դայն չփտեցնէ վերջ ի վերջոյ:

Վերջապէս Բապինովսքի սթափեցաւ այն հարցումներու տեղատարափին ներքեւ, զորս ամէն կողմէ իրեն կ'ուղղէին:

Մին՝ Նոնօյի առ Եսրկիտո այցելութեան մանրամասնութիւնը կ'ուզէր և Բապինովսքի, այդ այցելութիւնը նկարագրելէ վերջ, կը յաւելուր թէ Արքան մէկ քանի անգամներ այցելած էր նաև Նոնօյի ի Գօրֆու, ուր սովորութիւն ունէր մերթ ընդ մերթ երթալ բնակելու:

Երկրորդ մը կը հարցնէր թէ Նոնօ՝ Աւստրիոյ Էլիզապէթ Կայսրուհոյն հետ ևս տեսակցելու պատեհութիւնն ունեցած էր. Բապինովսքի հաստատաբար կը պատասխանէր և կը յարէր թէ կարի սքանչելի տպաւորութիւն ներգործած էր անոր վրայ և, Վահագետուհոյն սալպման վրայ, անոր շքադիր տիկին անուանուած էր, պարզապէս պատուակալ տիտղոս մը:

Ուրիշ մը Ափրիկոնի հրամանատարին պատուանշանին մասին հարցում կ'ուղղէր. արդարեւ, ուղեւորութենէ վերադարձին, Ս. Փրկչի պատուանշանը շնորհուած էր իրեն և, երբ սոյն բարձր գնահատման շարժառիթին տեղեակ եղած էր, փութացած էր ի Գօրֆու և այս անգամ ամբողջ շաբաթ մը հիւրասիրուած էր Նոնօյէ:

Չորրորդ մը կը հարցնէր թէ ինքզինք ճանչցուցած էր Նոնօյի. անկեղծօրէն պատմած էր անոր և Շապուրօֆի այն բոլոր հոգեցունց տպաւորութիւնները, զորս կրած էր ծածկանուն նամակներուն փոխանակութեան երկար ժամանակամիջոցին, ինչպէս նաև իւր ունեցած անակնկալը՝ Նոնօյի չոգեհաւ հասնելուն և հաճելի կերպիւ ապշահար մնացած էին. անոնք իրեն յայտնած էին իրենց իսկական անուններն, որոնց մասին բացարձակ գաղտնապահութիւն խնդրած էին իրմէ:

Հարցումները կը շարունակուէին և Բա-

պիտուութի չէր տողականաբ սնանց պատաս-
խանելէ՝ մանաւանդ զի նոնրի նորանոր
դքուտոյքներ շաղկերու պատեհութիւնը
կ'ընծանէին իրեն :

Վերջապէս մեկնումի ժամը կը հնչէր և
ամէնքս ալ շնորհաւորելով զինք որ նմանո-
րինակ եղական կնոջ մը մտերմութեանն ար-
ժանացած էր և յոյս յայանելով թէ իւր
ջիղերը չպիտի յապղէին հանդարտելու և
իւր բնականն վիճակը պիտի վերստանար ,
բաժնուեցանք իրարմէ :

Մեր յոյսն ի դերեւ ելաւ :

Արդարեւ , հաշիւ երկու շաբաթ վերջ ,
մինչ ինք մեկնած էր արդէն , հետեւեալ
հակիրճ տողերը կ'ստանայինք իրմէ :

Յոյժ սիրեցեալ յարեկա՛մբս ,

Երբ այս տղերք կարդա՛ս՝ արդէն հեռացած պիտի
լինիմ երբայ զՆՕՆՕ եւ զՏՕՏՕ գտնուեալ եւ իմ ճակա-
սագիրս եւս անոնց խօշ ճակասագրիմ միացնելու հա-
մար . եւ եւս , սոյն վերջինին նման , ՆՕՆՕյի շուրջ
մոյրակ մը պիտի դառնամ , ստորոգէ բէ երկրորդական
մոյրակ մը . քղբասարական վարչութեան հրամարա-
կանս մատուցի եւ նոյնպէս հրամայեալ առի հօրեղբո-
ւմեւ , որու մօտ կը բնակէի եւ որմէ զոս ոչ ոք ունիմ
իբրեւ մերձաւոր ազգական . իմ կացութիւնս , վեր-
ջերս ինձ վիճակած ժառանգութեամբ մը , նոյնպէս
անկասի դիտք մը կրկնոյ ապահովել ինձ . կ'զգամ բէ
այսուհետեւ երանալեա կեանքով մը պիտի ապրիմ .
ցտեսութիւն , հաւանաբար ցմիշ մնա՛ս յարեկա , սի-
ռելի՛ս :

ԲԱՊԻՆՈՎՍԵՒ

Անշուշտ այժմ՝ կիսաւարտ պիտի նկատէք
սոյն պատմութիւնն և ծայրագոյն հետաքը-
րութեամբ պիտի հարցնէք ինձ թէ ինչ
եղած են ՆՕՆՕ , ՏՕՏՕ և Բապինովսքի :

Դեռ նոր տեղեկացար սոյն պատմու-
թեան և կը թուի ինձ թէ կրնաք սպասել .
եւ՝ որ չուրջ երեսուն տարիէ հետէ գիտեմ
զայն և անոր մէկ հերոսն ալ անձամբ ճանչ-
ցած եմ եւ որ , հակառակ անշուր փափա-
քանացոյ եւ նոյն իսկ զանազան խուզարկու-
թեանցոյ , չեմ կրցած անոնց ամենա-
փոքր մէկ հետքը գտնել , անոնց վրայ ամե-
նադոյզն տեղեկութիւն մը քաղել , ինչպէս
գիտեմ սպասել դեռ համբերատարութեամբ ,
յուսալով միշտ որ վերջ ի վերջոյ տեղէ մը
լոյս մը պիտի ծագի եւ սոյն համակրելի
զիւցազներն այսպէս անթափանցելի չպիտի
մնան յմիշտ :

Բոլորովին ճշմարիտ չլինիր ըսել թէ
իրենց մասին սեւէ տեղեկութիւն չունեցայ
բնաւ . բայց , ափսո՛ս , ապարդիւն եւ աւելի
եւս չփոթեցողիչ տեղեկութիւն մը :

1913 տարուոյ սկիզբները , յ'Աղեքսան-
դրիւ , ըստ սովորականի , օտար եւ տեղե-
կան թերթերու առօրեայ ահազին ծրար
մը կը հաննէր ինձ Գահիրէի վաճառատու-
նէս . իմ վատառողջ վիճակիս մէջ՝ բնթեր-
ցանութիւնը մեծագոյն եւ հաճելի ժամանցոյ
էր :

Վերջին Մարեկներն աչքէ կ'անցընէի՝ երբ բաւական երկար յօգուածի մը խորագիրը վեր ի վայր յուզեց զիս. սոյն խորագիրն էր.

Ո՛Վ Ե ՆՕՆՕ

Կ Ա Մ

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԲՈՒՆ ՇԱՐԺԱՌԻԹԸ

Կրնաք մականքերել թէ ո՛ր աստիճան հետաքրքրութեամբ լափեցի սոյն հատուածը. մին էր այն զգայացունց — միայն թէ յաճախ քմածին — յօգուածներէն, զորս երբեմն երբեմն հրապարակ նետելու մասնագիտութիւնն ունի բարիզեան սոյն առաջնակարգ թերթը:

1913ի ամանորի նախօրեակի երեկոն՝ պալքանեան վեհապետներէ միոյն, նոյն իսկ բանակատեղւոյն և մտերմական չըջանալի մէջ, նոր Տարին տօնելը կը նկարագրէր. երբ խրախճանութիւնն և ոգեւորութիւնը յառաջանալով՝ արարողական կարգ ու սարքերն անհետացած էին և, պարպուած բաժակներու աղդեցութեան ներքեւ, լիակատար ընտանութիւն մը տիրել սկսած էր՝ սեղանակիցներէն մին կը հարցնէր վեհապետին թէ ի՞նչպէս որոշում տուած էր պատերազմ հռչակելու Թուրքիոյ դէմ, բան մը որմէ միշտ խորշած և նոյն իսկ այդ պատճառաւ իւր երկրին մէջ ժողովրդականութիւնը կոր-

մնցնելու վտանգին ենթարկուած էր. յայնժամ վեհապետը, սրտազեղման նուպայի մը մէջ, գաղտնասացութեամբ իւր բարեկամներուն յայտարարած էր թէ ինք նոր Պարիս մ'էր, թէ Թուրքիոյ դէմ մղուած պատերազմը՝ Տրովայի պատերազմին համանման բան մ'էր և թէ այն Գեղեցիկ Հեղինէն, զոր ի Պօլիս տեսած էր և առեւանգել կը հետամտէր, նօսօ կը կոչուէր և երկարօրէն կը խօսէր այն չքնաղ արարածին վրայ, որ իւր ուշն և ուրուշը գրուած էր և զոր անբաղդատիլի կերպիւ գերիվերոյ կը գասէր Նւրուպայի բոլոր արքունեաց ամենագեղեցիկ իշխանուհիներէն, որոնց հետ պատահութիւնն ունեցած էր ծանօթանալու ցայն վայր:

Իւր քմավէպն այսպէս յոյժ շահեկան կերպիւ զարգարելէ վերջ, յօգուածագիրը զայն կ'աւարտէր սա հարցումով. Ո՛Վ Ե ՆՕՆՕ:

Առեւտուրիս բերմամբ սերտ յարաբերութիւններ ունէի Մարեկի վարչութեան հետ. մասնաւորապէս խմբագրութեան քարտուղարին հետ խիստ մտերմութեամբ կապուած էի՝ իւր կողմէ արեւելեան նամակագրոշմներու խնդրանքով մը սկիզբ առած:

Սոյն սկզբնաւորութեան մասին չէք զարմանար անշուշտ. նմանօրինակ պայմաններու մէջ ծագում առած բարեկամութիւններ չատերու ևս պատահած լինելու են. գէթ ինձ համար երկրորդն էր և կ'արժէ որ առաջինն ևս յիշատակեմ:

Թուռեւ երիտասարդութեանս մէջ բարիգեան յոյժ սրամիտ թերթի մը կ'աշխատակցէի որ, զարմանալի հակադրութեամբ մը, Անքանակապետութեան քերք (Le journal des Abrutis) կը կոչուէր, թէ՛ արձակ և թէ՛ ոտմանաւոր պարունակող գրական սիրուն թերթ մ'էր. իւրաքանչիւր համարի մէջ շուրջ քառասուն աշխատակիցներէ հասուածներ կը գտնուէին, սրոնց հակիրճ և կարի. ուշադրաւ լինէին անհրաժեշտ պայման էր. աշխատակիցներու շարքին միջև նշանաւոր գրող մը կար, Գաբորիլ անուն. որ մը, լրագիրը բանարուս, ծայրանուն տալ (acrostiche) մը տեսայ իրմէ. տողերուն սկզբնատառերը Հունկ—կ. Պօլիս (Houng-Constantinople) կը կազմէին:

Ես ևս փոխադարձաբար իրեն յօդուածիկ մը նուիրել պարտաւորեցայ և չյապաղեցանք բարեկամական թղթակցութիւն մը հաստատելու իրեն հետ. մէկ քանի նամակներու փոխանակութենէ վերջ իւր սկանչներուն ծայրը ցուցուց. նամակադրոշմաւոր մ'էր. քանի իւր խնդրանաց գոհացում կուտայի՝ մեր մտերմութիւնն աւելի ևս սերտ կը լինէր մինչ զի, վերջ ի վերջոյ, իմ անուանս ձօնելով հրատարակեց երկ մը Նախակայրչմասերի մը խորհրդածութիւն (Les pensées d'un timbrophile) յորջորջմամբ:

Բայց կը շեղինք մեր նիւթէն. փութացի գրել վերոյիշեալ քարտուղարին՝ խնդրելով

որ ինձ տեղեկացնէ թէ այդ քմովէպն ու է հիմ մ'ունէ՞ր թէ մտածին էր բոլորովին:

Նամակադրոշմերու նոր առաքման մը ակնկալութեամբ ինձ ծառայութիւն մատուցանելու հետամուտ, արտորանօք հարկ եղած տեղեկութիւնները քաղած էր յօդուածագրէն և կը հաղորդէր ինձ թէ իրենց սոյն թղթակիցը, Պօլիս անցնելուն, իմացած էր խնդրոյ ներքև եղող վեհապետին, երբ նախորդ տմառ այդ մայրաքաղաքը կը գտնուէր բոլորովին ծպտեալ, Նօնօ անուն կարի հրաշագեղ տիկնոջ մը դարպասած լինելն և աւտօիկ այդ աննշան տեղեկութեան վրայ քմովէպը զարգարուած էր:

Աւելին կայ. կը կցէր պատճէնը նամակի մը, զոր այդ առթիւ Միլանէնոր ստացած էին և զոր պատշաճ չէին դատած հրատարակութեան յանձնել:

Այդ նամակը, զարմանք, Տօնօ ստորագրութիւնը կը կրէր. կ'ըսէր թէ ինք պիտի կրնար պատասխանել Ո՞վ է ՆՕՆՕ հարցումին և պիտի կրնար յայտնել իսկ թէ ո՞ւր կը գրուի անիկա. բայց պիտի զգուշանար տուելից՝ հեռք չցուցնելու համար այն վեհապետին, որ զՆօնօ կը հետապնդէր և որ ապօրոշմապէս Թուրքիան պիտի թողուր՝ Իտալիոյ դէմ պատերազմ յայտարարելու համար:

Մնաց որ, կը յաւելէր, նամակը գրած պահուն իսկ՝ Նօնօյի հետ ամէն պատրաստութիւն

տեսած էին Իտալիայէ բաժնուելու և իրենց հետքը կորսնցնելու համար. հետեւաբար անօգուտ պիտի լինէր Իտալիոյ գլխուն փորձանք հասցնել և սա բառերով վերջացնելով՝ «Սոյն քաղաքի սիրախոյնսն ուրիշ քուսա ինձ դեմ» Տօնօ ստորագրութեան ներքեւ կը գետեղէր. Նօնօյի սպասահար տապեօր (*Le chevalier servant de Nono*):

Ձեզ կը թողում երեւակայիլ թէ որքան ապշահար և շուարեալ մնացի:

Պալքանեան պատերազմին՝ Նօնօ յիսունը թեւակոխելու մօտեցած լինելու էր. արդեօք Նինօն տը Լանգլօյի գաղտնիքն ալ ունէր ցմիշտ թարմագեղ եւ նորատի մնալու:

Կրկին գրեցի Նօնօյի տարիքին մասին նորագոյն տեղեկութիւններ ինդրելու համար. դժբախտաբար այդ մասին բան մը չէր գիտեր թղթակիցը:

Մտածեցի ի Միլան Գօրիերի *skizza* Սերաի և Սեֆօրի վարչութեանց գրել, որոնց հետ առեւտրական երկարամեայ յարաբերութիւններ ունէի. հակառակ բոլոր խուզարկութեանց Նօնօյի և Տօնօյի հետքը չէին գտած. հաւանաբար շատ քիչ բնական էին այդ քաղաքին մէջ:

Այսպէս մեր հերոսներն անգիւտ կը մընային եւ գաղտնիքը միշտ անթափանցելի:

Արդ, եթէ իրենց մասին անոր եւ շահեկան տեղեկութիւն մը ձեռք ձգել յաջողիմ՝ ցորչափ ապրիմ, սոյն իրավէպն իւր շա-

րունակութիւնը պիտի ունենայ, անկասկած եղէ՛ք:

Եւ այժմ կը թուի ինձ թէ կարելի չէ լաւագոյն կերպով վերջացնել սոյն պատմութիւնն, եթէ ոչ այն առածանման բառերով, զորս Աղեքսանդր Տիւմա գետեղած է իւր Մօնթէ-Քրիսթօ հրաշալի վէպին վախճանը:

ՍՊԱՍԵԼ ԵՒ ՅՈՒՍԱԼ

Վ Ե Ր Զ

Chennai

Sri Sankarappa

Sri Sankarappa

Chennai

